

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
**Παιδαγωγικά μέσω Καινοτόμων Προσεγγίσεων,
Τεχνολογίες και Εκπαίδευση**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο Διαμεσολαβητικός Ρόλος των Παιδαγωγών Προσχολικής Ηλικίας και οι Πρακτικές που Χρησιμοποιούν με Σκοπό τη Σύνδεση του Βρέφους με τη Βιολογική του Μητέρα σε Καθεστώς Παιδικής Προστασίας

POST GRADUATE THESIS

The intermediary role of the pre-school age pedagogues and the practices they use in order to achieve the bond between the infant and his/her biological mother in child protection environment

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ/NAME OF STUDENT

Βαρβάρα Γεωργαντέλλη

Varvara Georgantelli

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Ευστάθιος Μιχαλόπουλος (Α επιβλέποντα)

Efsthathios Mihalopoulos

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2019

Faculty of Health and Caring Professions

Department of Biomedical Sciences

Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences

Department of Early Childhood Education and Care

Inter-Department Post Graduate Program

Pedagogy with New Approches, Technologies and Education

POST GRADUATE THESIS

**The intermediary role of the pre-school age pedagogues
and the practices they use in order to achieve the bond be-
tween the infant and his/her biological mother in child pro-
tection environment.**

VARVARA GEORGANTELLI

mscedt17026

barbie010170@yahoo.gr

FIRST SUPERVISOR
EFSTATHIOS MIHALOPOULOS

SECOND SUPERVISOR
ANASTASIOS KRIEMBARDIS

AIGALEO 2019

Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Βαρβάρα Γεωργαντέλλη

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τα παιδιά μου και τον σύντροφο της ζωής μου, που είχαν την υπομονή να ακολουθήσουν το δικό μου ταξίδι στη γνώση.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους Ακαδημαϊκούς μου Καθηγητές, που μου έδωσαν τη γνώση τους με μεράκι.

Ιδιαίτερες Ευχαριστίες και ευγνωμοσύνη στον επιβλέποντα καθηγητή, κύριο Μιχαλόπουλο Ευστάθιο.

Πολλά και ξεχωριστά Ευχαριστώ στους παιδαγωγούς που μοιράστηκαν την εμπειρία τους και στήριξαν την προσπάθεια αυτής της εργασίας.

Αφιερώσεις

Αυτή η προσπάθεια είναι αφιερωμένη στα Παιδιά του κόσμου που έτυχε να αγκαλιάσω. Ήταν εκείνα που έδωσαν την έμπνευση και την λαχτάρα για να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία.

Περίληψη

Σκοπός της εργασίας είναι η καταγραφή των πρακτικών που χρησιμοποιούν, μέσα από την εμπειρία τους, οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας, οι οποίοι εργάζονται σε φορέα κρατικής κλειστής παιδικής προστασίας, ώστε να επιτευχθεί η σύνδεση του παιδιού με τη μητέρα του.

Μεθοδολογία. Χρησιμοποιήθηκε η ατομική συνέντευξη με τη χρήση ηχογράφησης ήχου. Το δείγμα μας αποτελείται από 12 παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας, που έχουν τουλάχιστον 10 χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας στην παιδική προστασία. Βάση των βιωμάτων, καταγράφηκαν οι καλές πρακτικές που δίνουν νόημα στο ρόλο του παιδαγωγού, στο χώρο.

Αποτελέσματα. Πρωταρχικό αποτέλεσμα της έρευνας είναι η έμφαση που οι παιδαγωγοί αποδίδουν στη σχέση παιδιού και μητέρας. Αν και ο χρόνος και ο χώρος που δίνεται στη μητέρα για να επισκεφτεί το παιδί της είναι καθορισμένος και περιορισμένος, αυτό δεν επηρεάζει τους επαγγελματίες παιδαγωγούς, ώστε να προσπαθήσουν για τη δόμηση αυτής της σημαντικής σχέσης, που πρέπει να έχει το κάθε παιδί στη ζωή του.

Επιπλέον, διαφαίνεται η προσπάθεια για ενίσχυση της σχέσης της βιολογικής μητέρας και του παιδιού αποδίδοντας σημαντική αξία στην σωματική επαφή των δύο πλευρών, καθώς και στις βιολογικές ανάγκες του παιδιού και τέλος στην συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το παιδί και η μητέρα.

Συμπεράσματα. Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας, διαθέτοντας την επαγγελματική τους εμπειρία, καταθέτουν τις πρακτικές που τους έχουν βοηθήσει, ώστε να γίνει η σύνδεση παιδιού και μητέρας. Το παιχνίδι, η αγκαλιά, η λεκτική επικοινωνία, η ενίσχυση των θετικών χαρακτηριστικών του παιδιού και τα επιτεύγματα της ηλικίας του, φαίνεται να είναι τα κλειδιά της σωστής προσέγγισης και ενίσχυσης της σχέσης.

Λέξεις κλειδιά: παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας, κρατική παιδική προστασία, σύνδεση βρέφους-μητέρας

Abstract

Purpose: The purpose of this project is the reporting of the different practices used by pre-school age teachers, who work for a governmental child care entity, in order to achieve the linkage of a child to its mother.

Method: Personal interview was used, with the help of recording devices as the main technique to collect info data. The sample consists of 12 pre-school age teachers, who have at least 10 years of professional experience in taking care of children. According to their work experience, all the valuable practices that determine their role, were recorded.

Results: The main result of this research is the emphasis given by the employees to the bond between the child and its mother. While the time and the place offered to the mother when visiting her child is pre-determined and limited, the pre-school age teachers are not affected in any way, in order to try and build this important relationship, that each child must have during his life.

In advance it seems obvious the effort put to strengthen the relationship between the biological mother and her child, that yields important value to the physical contact of both parts and even to the biological needs of the child and at the end to strengthen the emotional state of both, the child and the mother.

Discussion: The pre-school age teachers, those that have the appropriate professional experience, submit their own practices that have helped them, as to achieve the bond between the child and the mother. The hugs, the play, the verbal communication, the reinforcement of the positive characteristics of the child and the achievements according to the child's age, seem to be the keys for the correct approach and enrichment of this relationship.

Key word: pre-school teachers, child care, baby and mother relationship.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δήλωση περί λογοκλοπής.....	v
Ευχαριστίες	vii
Αφιερώσεις	ix
Περίληψη.....	x
Abstract.....	xii
Περιεχόμενα.....	ix
Πρόλογος	1
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	3
Κεφάλαιο 2. Ορισμός ερευνητικού θέματος.....	5
2.1. Φορείς Κλειστής Κρατικής Παιδικής Προστασίας.....	5
2.2. Προσχολική ηλικία και αγωγή.....	9
2.3. Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας.....	11
2.4. Βρέφος και συναίσθημα	13
2.4.1. Βιολογία της συμπεριφοράς.....	17
Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία έρευνας.....	20
3.1. Σχεδιασμός.....	20
3.2. Ηθική - Δεοντολογία.....	20
3.3. Δείγμα μελέτης.....	21
3.4. Σχεδιασμός συνέντευξης.....	21
3.5. Ανάλυση δεδομένων.....	22
3.6. Δυσκολίες - Περιορισμοί	22
Κεφάλαιο 4. Αποτελέσματα.....	25
4.1. Αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου.....	25
4.1.1. Ηλικία παιδαγωγών.....	25
4.1.2. Μορφωτικό επίπεδο παιδαγωγών.....	25
4.1.3. Προϋπηρεσία παιδαγωγών	26
4.1.4. Μετακινήσεις παιδαγωγών στον εργασιακό χώρο.....	27
4.1.5. Δημιουργία δεσμών από τους παιδαγωγούς.....	28
4.2. Αποτελέσματα από τη διαδικασία της συνέντευξης.....	28
4.2.1. Παρατήρηση μητέρας από τον παιδαγωγό (Παιδ.).....	29
4.2.2. Ερωτήσεις μητέρων για το παιδί τους.....	30
4.2.3. Προσέγγιση βρέφους από τη μητέρα του, με τη βοήθεια των παιδαγωγών.....	32

4.2.4. Δυσκολία κατανόησης της κατάστασης της μητέρας από τους παιδαγωγούς.....	35
4.2.5. Παράγοντες σύνδεσης βρέφους με τη μητέρα του.....	36
4.2.6. Η συμβολή και η σημαντικότητα του χώρου.	39
4.2.7. Παράγοντες εμπιστοσύνης παιδαγωγού - μητέρας.	40
4.2.8. Πως διευκολύνονται οι παιδαγωγοί στο έργο τους.	41
4.2.9. Σχέση παιδαγωγού – μητέρας.....	43
4.2.10. Προτάσεις Παιδαγωγών για καλύτερη σύνδεση παιδιού με τη μητέρα του.....	44
4.2.11. Παράγοντες δυσκολίας σύνδεσης παιδιού και μητέρας.	45
4.2.12. Συνεργασία παιδαγωγών με άλλους επιστημονικούς κλάδους.....	46
Κεφάλαιο 5. Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	48
Κεφάλαιο 6. Προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση.....	53
Αναφορές	54
Παράρτημα.....	61
A. Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού.(αποσπάσματα που αφορούν την έρευνα).....	62
B. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ.....	63
B.1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	63
B.2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	64

Πρόλογος

Ο θεσμός της κρατικής κλειστής παιδικής προστασίας στην Ελλάδα, προσφέρει στα ανήλικα παιδιά (0-6 ετών), την προστασία, τη φιλοξενία αλλά και την αποκατάσταση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν. Στους χώρους όπου διαβιούν τα μικρά παιδιά, καλούνται τα πρόσωπα αναφοράς τους, οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας, να φροντίσουν για τη νοητική, ψυχολογική και σωματική υγεία και ασφάλειά τους.

Σε συνεργασία και με άλλους επαγγελματίες του χώρου, συμβάλλουν προς αυτή τη κατεύθυνση. Ένας παράγοντας όμως που καλούνται οι παιδαγωγοί να αντιμετωπίσουν με μεγαλύτερη ευθύνη, είναι η ενδεδειγμένη για κάθε παιδί πρακτική που τα βοηθάει να συνδεθούν με την βιολογική τους μητέρα.

Οι επιτρεπτές από το φορέα επισκέψεις που πραγματοποιεί στο παιδί η μητέρα του, είναι η αρχή αυτής της αναζήτησης καλής πρακτικής, όπου οι παιδαγωγοί παίζουν το ρόλο του συνδετικού κρίκου-διαμεσολαβητή ανάμεσα στο παιδί που γνωρίζουν και στην άγνωστη μητέρα. Έχοντας κατά νου, ότι η σχέση του παιδιού με τη μητέρα του έχει διακοπεί για σοβαρούς και συνήθως με αφορμή μη αναστρέψιμα συμβάντα, παρόλα αυτά η σχέση τους, στις περισσότερες περιπτώσεις, ήταν και θα είναι σημαντική για το παιδί.

Από αυτή την οπτική των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, βοηθών και πτυχιούχων ανώτερης σχολής, που υπηρετούν σε κέντρα παιδικής κρατικής προστασίας, θα αναπτυχθεί η παρούσα εργασία. Πως οι ίδιοι μετά από 10 και πλέον χρόνια επαγγελματικής εμπειρίας, βιώνουν την αναφερόμενη καθημερινή τους επαγγελματική πτυχή. Τι τρόπους έχουν βρει μετά από ένα πλήθος περιστατικών σύνδεσης παιδιού-μητέρας, που τους βοηθάνε να είναι αποτελεσματικότεροι. Ποιες συνθήκες τους δυσκολεύουν και τι θα μπορούσε να βοηθήσει την συγκεκριμένη στάση τους.

Ο κάθε παιδαγωγός διέθεσε προσωπικό χρόνο για να συλλεγούν τα στοιχεία αυτής της εργασίας. Με την ατομική - δομημένη συνέντευξη που ηχογραφήθηκε, εστιάστηκε το ενδιαφέρον στο συγκεκριμένο θέμα που ήταν προς διερεύνηση. Θεώρησε ο παιδαγωγός, σημαντικό για το παιδί που υπηρετεί και για τον ίδιο ως επαγγελματία και κατ'επέκταση για τον κρατικό φορέα παιδικής προστασίας, να γίνει μια επίσημη καταγραφή και παρουσίαση αυτής της σημαντικής και για τους ίδιους διαδικασία. Από τη συνέντευξη, προέκυψαν κάποια ερωτήματα και δεδομένα που αφού αναλύθηκαν, έδωσαν νόημα στο θέμα της μελέτης που είναι το βίωμα των παιδαγωγών.

Οι παιδαγωγοί, ανέφεραν ότι βοηθητικό ρόλο για τους ίδιους είναι η παρατήρηση της μητέρας στην πρώτη της επίσκεψη και τους παράγοντες που τους βοηθάνε να την εμπιστευτούν. Τα ερωτήματα ή απορίες που θέτει η μητέρα στον παιδαγωγό, φαίνεται να τη βοηθούν να αναγνωρίσει το παιδί της. Κατέθεσαν τις εμπειρίες τους για τους τρόπους που έχουν βρει και τους παράγοντες που διευκολύνουν ή δυσκολεύουν τη σχέση παιδιού και μητέρας. Τέλος, προτείνουν τους τρόπους και τις συνεργασίες που θα τους διευκολύνουν, για να γίνει η σύνδεση.

Παρουσιάζει ενδιαφέρον σε αυτή την εργασία, η καταγραφή αυτής της εμπειρίας των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, που πέραν των επαγγελματικών τους καθηκόντων όπως συνήθως καταγράφονται στον επαγγελματικό οδηγό σπουδών της σχολής τους, καλούνται να αναλάβουν έναν μη καταγεγραμμένο ρόλο, να γίνουν οι διαμεσολαβητές σύνδεσης παιδιού με τη μητέρα του.

Θα μπορούσαν τα ευρήματα των εμπειριών των επαγγελματιών παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, να αξιοποιηθούν και από τις άλλες ειδικότητες των χώρων παιδικής προστασίας, ώστε να μειωθούν οι δυσκολίες που αφορούν τα παιδιά.

Να προετοιμάζονται οι νέοι επαγγελματίες παιδαγωγοί, για έναν ρόλο που φέρνει δυσκολίες, αναφορικά με τη συνεργασία με ενήλικα άτομα-μητέρες. Και αυτές έχουν σχέση με τη ψυχολογία των ενήλικων ειδικών ομάδων (π.χ. χρήστριες μητέρες).

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας, εργάζονται στην Ελλάδα και σε φορείς κρατικής κλειστής παιδικής προστασίας. Πέρα από τη σωματική, νοητική φροντίδα του παιδιού, καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια να βοηθήσουν το προστατευόμενο βρέφος, που δέχεται την επίσκεψη της βιολογικής μητέρας του, να πάει κοντά της. Εδώ, θα γίνει προσπάθεια να καταγραφούν οι τρόποι και οι πρακτικές που μπορεί να έχουν βρει οι παιδαγωγοί, ώστε να εξασφαλίσουν μία ασφαλή προσέγγιση βρέφους και μητέρας.

Γίνεται αναφορά σε φορείς και παιδαγωγούς, και όχι σε ιδρύματα που παραπέμπουν σε μια παλαιότερη εικόνα των χώρων φιλοξενίας των βρεφών και κυρίως στον ιδρυματισμό λόγω *έλλειψης συναισθηματικής δοτικότητας*. (Σακελλαρόπουλος Π. , Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, 2001, σ. 264). Αυτή η στέρηση της μητρικής φροντίδας και για πολύ χρόνο, έδειξε σε έρευνα του ο Michael Rutter και οι συνεργάτες του, ότι μπορεί να συνδέεται με μία συμπεριφορά όμοια με του αυτισμού (Hobson, 2006, σ. 240). Και στη χώρα μας, από το 1959, άρχισαν οι συνθήκες των τότε ιδρυμάτων να βελτιώνονται και να μειώνονται τα αρνητικά του ιδρυματισμού. Μπορεί να απουσιάζει η μητέρα λόγω συνθηκών, αλλά οι παιδαγωγοί των φορέων, πέραν των γνώσεων που έχουν, διαθέτουν και μία ανθρώπινη, κοινωνική ευαισθησία, ώστε να δίνουν αγκαλιές, αγάπη και προσοχή σε αυτά τα παιδιά, όσες ώρες βρίσκονται κοντά τους.

Ο παιδαγωγός, ως πρόσωπο αναφοράς και ως επαγγελματίας πρέπει να εξασφαλίσει για το βρέφος και το παιδί, τις συνθήκες εκείνες που ως άτομο θα μεγαλώσει, όσο το δυνατό, πιο φυσιολογικά. Ο αποχωρισμός από τη γέννηση ή και αργότερα, όταν αυτός επιβάλλεται για την ασφάλεια του παιδιού, και οι επιπτώσεις του, είναι η συνθήκη εκείνη που βιώνει ένα βρέφος ή ένα παιδί κατά την είσοδό του σε φορέα παιδικής προστασίας. Η ηλικία και η σχέση που είχε το παιδί με τη μητέρα, το διάστημα που αποχωρίστηκαν, οι ανεκπαιδευτοι φροντιστές-παιδαγωγοί, αναφέρονται να είναι οι παράγοντες που θα μπορούσαν να επιβαρύνουν τον ψυχισμό του παιδιού. (Σακελλαρόπουλος Π. , Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, 2001, σσ. 247-248).

Ο M. Rollo (2010) αναφέρει ότι ο Freud πίστευε ότι το άγχος είναι μία έμφυτη τάση του ανθρώπου, ως μέρος των ενστίκτων που κληρονομούνται. Και ότι, «*το άγχος και ο φόβος της απώλειας της μητέρας, είναι η αρχή όλων των φόβων στη ζωή ενός ανθρώπου.*» (Rollo, Το νόημα του άγχους, 2010, σσ. 155-156). Κατά τον

Freud επίσης, η βάση όλων των συναισθημάτων του ανθρώπου, βασίζεται στην αγάπη προς τη μητέρα του (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, 2001, σ. 408).

Πολυάριθμες έρευνες και κλινικές μελέτες έχουν γίνει και αναφέρονται στις επιπτώσεις στέρησης της μητέρας σε συνθήκες ιδρυματισμού, όπως: L. Bender (1947), J. Bowlby (1944, 1954), οι συνεχείς μελέτες του W. Goldfarb (1943-1949), G. Heuyer (1914, 1935, 1945), των G. Neron (1952), Menut (1943), C. Burt (1929), του A. Aichhorn (1935), H. Ingham (1949), M. Porot (1954) κα.. (Σακελλαρόπουλος Π. , Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, 2001, σ. 320).

Οι προσωπικές - ατομικές συνεντεύξεις, είναι η ενδεδειγμένη τεχνική, συλλογής δεδομένων για μία ποιοτική εργασία στις κοινωνικές επιστήμες, όπως η παρούσα. Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων, έχουν σκοπό να καταγράψουν και να γίνουν γνωστά στην επιστημονική κοινότητα, ώστε να αναδειχθεί συμπληρωματικά και η πλευρά των παιδαγωγών για το θέμα, οι οποίοι μεταφέρουν και καταθέτουν τις δυσκολίες των βρεφών και των παιδιών (Ιωσηφίδης, Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, 2008, σ. 68).

Θα γίνει μία προσπάθεια προσέγγισης, τοποθέτησης και ανάδειξης του θέματος, ως εξής: Στο δεύτερο Κεφάλαιο, θα αναφερθούμε γενικά, στην ιστορία, στους σκοπούς και την σημερινή μορφή των κρατικών φορέων κρατικής παιδικής προστασίας στην Ελλάδα. Πως αυτοί οι φορείς εναρμονίζονται με τις διατάξεις της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Για την προσχολική ηλικία και αγωγή γενικά, και το ρόλο των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας όπως αναφέρονται στον επαγγελματικό οδηγό σπουδών και στα επαγγελματικά καθήκοντα στους φορείς. Τέλος, αναφέρονται οι αρνητικές καταστάσεις που βιώνουν τα παιδιά και οι επιπτώσεις στη συμπεριφορά τους.

Στο τρίτο Κεφάλαιο, αναφέρεται η μεθοδολογία της έρευνας. Πως σχεδιάστηκε η εργασία, οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας που τηρήθηκαν, ποιο ήταν το δείγμα της μελέτης, πως έγινε η ανάλυση των δεδομένων και οι δυσκολίες που είχαμε

Στο τέταρτο Κεφάλαιο καταγράφονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Με το ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου και με τη βοήθεια ανοιχτών ερωτήσεων.

Στο πέμπτο Κεφάλαιο γίνεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών - εργασιών, που ενισχύουν τα δικά μας αποτελέσματα, και

Στο έκτο Κεφάλαιο, τίθενται προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση.

Κεφάλαιο 2. Ορισμός ερευνητικού θέματος.

2.1. Φορείς Κλειστής Κρατικής Παιδικής Προστασίας.

Τα ιδρύματα που έχουν ως σκοπό τους την φροντίδα και προστασία των παιδιών, στον Ελλαδικό χώρο, ιδρύονται μετά από το τέλος κάθε πολέμου. Η κάθε μεταπολεμική χρονική στιγμή, αφήνει πίσω της πολλά ορφανά παιδιά, για τα οποία το κράτος, η θρησκευτική κοινότητα, και το ιδιωτικό ενδιαφέρον, αναλαμβάνουν την φροντίδα και την εκπαίδευσή τους. Κάθε όμως, κρατική παρέμβαση με κοινωνικό χαρακτήρα, εμφανιζόταν όταν έπρεπε να αντιμετωπιστεί κάποιος νέος κοινωνικός κίνδυνος. (Σακελλαρόπουλος Θ. , 2011). Το αποκορύφωμα ίδρυσης Παιδοπόλεων φτάνει το 1947 σε 52 τον αριθμό σε όλη την Ελλάδα, όπου φιλοξενούνται περίπου 18.000 παιδιά, ηλικίας 3-14 ετών. Όσες Παιδοπόλεις έφτασαν στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας να λειτουργούν, εντάχθηκαν στο νομικό πλαίσιο του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας το 1970 (ΦΕΚ 125/2.6.1970). (Κούγκας, 2013).

Με τη βοήθεια ξένων κρατών και του Ο.Η.Ε., γίνεται συστηματική προσπάθεια αναδιοργάνωσης του Κράτους Πρόνοιας. Τα πεδία Προνοιακής Κρατικής Παρέμβασης, είχαν στόχο να βοηθήσουν ανάγκες της κοινωνίας, η οποία παρουσίαζε υψηλή γονιμότητα, αλλά χαμηλό προσδόκιμο. Οι χρηματοδοτήσεις, η εμπειρία, η τεχνογνωσία των ξένων και το Υπουργείο Πρόνοιας, συστήνουν Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας στην έδρα κάθε νομού ως ΝΠΔΔ. Με τη συνεργασία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και της UNICEF, ιδρύεται η Υπηρεσία Προστασίας Μητρότητας και Βρεφών στην Περιφέρεια. Το ΠΙΚΠΑ λειτουργούσε από το 1914 και από το 1929 εστίασε στη πρόνοια για το παιδί. Το 1955 ιδρύεται το Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ» και το 1963 λειτουργεί το «ΘΕΟΤΟΚΟΣ» (Ίδρυμα Προστασίας και Αποκατάστασης Παιδιών και νέων με νοητική αναπηρία).

Σε έρευνα που έγινε για το διάστημα 1979-1984 (Πανοπούλου-Μαράτου, Στάγκου, Λ., Γεώργας, Δ., Λαμπίδη, Α., & Δοξιάδης, Σ., 1998) αναφέρονται 111 ιδρύματα κλειστής περίθαλψης για παιδιά (40% κρατικής εποπτείας). Ως αιτίες εισαγωγής παιδιών στα ιδρύματα αυτά αναφέρονται: το διαζύγιο, ο αλκοολισμός, η ψυχική ή σωματική αρρώστια στον ένα γονέα, φυλάκιση, πολυπληθείς οικογένειες κ.α.

Οι φορείς του κράτους(ΝΠΔΔ), ΠΙΚΠΑ, ΕΟΠ και Κέντρο Βρεφών « Η ΜΗΤΕΡΑ» με το Ν.2646/98, εντάσσονται στο Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας, του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.

Με το 3106/10.2.03 το Κέντρο Βρεφών ΜΗΤΕΡΑ, συστήνεται ως υπηρεσία του Περιφερειακού συστήματος Πρόνοιας. Ο ΕΟΠ και το ΠΙΚΠΑ περνάνε στους Δήμους.

Με το 4025/12 (ΦΕΚ 89/Α/11.4.12) και το άρθρου 4 του Π.Δ. 85/12(ΦΕΚ 141/Α/21.6.12) από 1-7-2012 η Γενική Γραμματεία Πρόνοιας μεταφέρεται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στο Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας. (Κούγκας, 2013, σ. 43), (Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής, 2019)

Με το Ν.4109/13(ΦΕΚ 16/Α΄/23.1.13) άρθρο 9, θ)παράγραφο, τα Ν.Π.Δ.Δ. υπάγονται στην Περιφέρεια Αττικής ως Ν.Π.Δ.Δ. με την επωνυμία ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ [(Θεραπευτήριο χρόνιων παθήσεων Ανατολικής Αττικής, το Θεραπευτήριο χρόνιων παθήσεων Δυτικής Αθήνας, το Κέντρο Αποθεραπείας και Αποκατάστασης Παιδιών με Αναπηρία Αττικής (Βούλα), το Κέντρο Προστασίας του Παιδιού Αττικής “Η ΜΗΤΕΡΑ” και το Παιδικό Αναπτυξιακό Κέντρο Αττικής Μηχαλήνιο (Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής, 2019)]. Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν αποκλείει από τις δημόσιες δομές παιδικής προστασίας τις Στέγες Ανηλίκων των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων Αθήνας, Πειραιά και Ηρακλείου Κρήτης που υπάγονται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (<https://www.synigoros.gr/resources/575568.pdf>, n.d.)

Στους κρατικούς φορείς υπάγεται και το Δημοτικό Ίδρυμα Βρεφοκομείο Θεσσαλονίκης «Ο Άγιος Στυλιανός», με σκοπό του, το 1840, τη περίθαλψη απροστάτευτων βρεφών στη Θεσσαλονίκη. Σήμερα, αποτελεί προνοιακό θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης του Δήμου Θεσσαλονίκης. Στο περίγραμμα θέσεων, αναφέρεται το τμήμα περίθαλψης βρεφών, όπου υπηρετούν βρεφονηπιοκόμοι και βοηθοί βρεφοκόμοι, οι οποίοι μεριμνούν *...για την παροχή άρτιας φροντίδας σε όλα τα επίπεδα, στα βρέφη που περιθάλπονται από το ίδρυμα...* (Δημοτικό Ίδρυμα Βρεφοκομείο Θεσσαλονίκης “Ο Άγιος Στυλιανός”, 2019)

Το Βρεφοκομείο Αθηνών ιδρύθηκε το 1859. Εκείνη την εποχή, ήταν το μόνο ίδρυμα που προστάτευε το βρέφος, το παιδί και τη μητέρα (έγγαμη ή άγαμη). Σήμερα υπάγεται στον Δήμο Αθηναίων και περιλαμβάνει μόνο Παιδικούς Σταθμούς. (Δήμος Αθηναίων, 2015)

Στο Προεδρικό Διάταγμα Αριθ. 830, Περί Οργανισμού του Κέντρου Βρεφών Η ΜΗΤΕΡΑ, Άρθρο 17, «...η αρμοδιότητα της Βρεφοκομικής υπηρεσίας είναι η δημιουργία περιβάλλοντος για πνευματική και σωματική ανάπτυξη, η στοργή, η εφαρμογή των οδηγιών της ιατρικής, η διατροφή, η καθαριότητα, μέριμνα για την σωματική ανάπτυξη, μόρφωση και την νοητική ανάπτυξη». (ΦΕΚ, 2003)

Στο ΦΕΚ 9.3.78/αριθ, φύλλου 34, αναφέρεται ότι το ΠΙΚΠΑ είχε ως σκοπό την περίθαλψη παιδιών 0-16 ετών με αναπηρίες. Στο γραφείο νηπίων που διέθετε (στο άρθρο 5) στις οργανικές θέσεις αναφέρονται 3 νηπιαγωγοί, 1 βρεφοκόμος και 1 βοηθός βρεφοκόμου.

Από 2.11.2011 το ΠΙΚΠΑ, αποτελεί παράρτημα του Ν.Π.Δ.Δ Κέντρου Προστασία του Παιδιού Αττικής «Η ΜΗΤΕΡΑ» το οποίο από 1.11.2013 αποτελεί Παράρτημα του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής. Κατά την ίδρυσή του φιλοξενούσε παιδιά με φυματίωση και αδενοπάθεια και στη συνέχεια παιδιά με αναπηρίες. Σήμερα φιλοξενεί παιδιά από 0-6 ετών, διασφαλίζοντας σε αυτά, ένα ασφαλές περιβάλλον, κοινωνική φροντίδα προστασία και αποκατάσταση. Φαίνεται, ότι έχουν διαμορφωθεί νέες οικονομικές- κοινωνικές ανάγκες που πρέπει να καλύψει το κοινωνικό κράτος πρόνοιας σε σχέση με την ίδρυση του αναφερόμενου πλαισίου. Οι πραγματικές ανάγκες που αφορούν το σήμερα και τις νέες μορφές οικογένειας, με τις διακοπές και τις ασυνέχειες αυτής, απαιτεί από το κράτος να αναδιαμορφώνει τις παρεμβάσεις του (Σακελλαρόπουλος Θ. , 2011).

Να σημειωθεί επίσης, ότι τείνει να εξαφανιστεί ο όρος ίδρυμα που παραπέμπει στις βαριές μορφές ιδρυματισμού. Μετά από την παρέμβαση μελετών και εφαρμογή κατάλληλων μέτρων, δόθηκε μεγάλη έμφαση σε ερεθίσματα που αφορούσαν στον αισθητικό και αισθητηριακό τομέα του παιδιού. Είδη από το 1959 η Α. Καραγγελή στη διατριβή της, αναφέρει το Κέντρο Βρεφών «ΜΗΤΕΡΑ» ως καλό παράδειγμα, κλειστού τύπου φορέα παιδικής προστασίας (Σακελλαρόπουλος Π. , Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, 2001, σσ. 259,260).

Οι φορείς οι οποίοι παρέχουν προστασία σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης κάτω των τεσσάρων ετών, έχουν τη μορφή κλειστής προστασίας των παιδιών (παλαιά μορφή ιδρυματικής προστασίας).

Βασικός στόχος των φορέων που φιλοξενούν βρέφη και παιδιά, είναι να κρατηθεί στους κόλπους της οικογένειας το παιδί. Όταν αυτό δεν επιτυγχάνεται, τα παιδιά που στερούνται ομαλού οικογενειακού περιβάλλοντος ή έχουν απομακρυνθεί

από αυτό, δέχονται τις φροντίδες των υπηρεσιών κοινωνικής προστασίας. (Κέντρο Κοινωνικής Περιφέρειας Αττικής, 2019).

Οι δομές που ανήκουν στο εθνικό σύστημα, έχουν ως σκοπό να προστατεύσουν τα παιδιά, από τη βία, την εγκατάλειψη, την παραμέληση, την κακοποίηση, την εκμετάλλευση όπου και αν τη βιώνει το παιδί. Ακόμα, καλούνται να υποστηρίξουν τα παιδιά, να τα αποκαταστήσουν σε οικογένεια αλλά κυρίως να επιβλέψουν την τήρηση της Διεθνής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλα Διεθνή νομικά συμβόλαια που έχει αποδεχθεί και η Ελλάδα (Κείμενο αρχών για την παιδική προστασία στην Ελλάδα).

2.1.1. Η Σύμβαση για Δικαιώματα του Παιδιού.

Από το νομοθετικό πλαίσιο που αφορά τα Δικαιώματα του Παιδιού, γίνεται αντιληπτή, η σημαντικότητα της σχέσης του παιδιού με τους γονείς του και την οικογένειά του γενικότερα (βασιζόμενο στο παιδοκεντρικό μοντέλο), και εφόσον είναι προς το συμφέρον του παιδιού (Παράρτημα Α). Με το Νόμο 3765/2009 ΦΕΚ101/Α/1-7-2009 γίνεται η κύρωση της Σύμβασης για την προστασία των παιδιών. Σε αυτό το πλαίσιο, αναφέρεται ότι το κάθε κράτος θα πρέπει κατά προτεραιότητα να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να παραμένει το παιδί στη φροντίδα της οικογένειας από την οποία προέρχεται. *«Παιδί θεωρείται κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία»* (ΙΥΠ, 2002), (UNCRC, 1989), (Ρίζες, 2019).

Ήδη όμως, από τις 20.11.1989 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών επικυρώνει τη Σύμβαση με υπογραφές από 193 χώρες. Από τα 54 άρθρα, στα 41 πρώτα άρθρα της γίνεται λόγος για τα δικαιώματα του παιδιού, όπου και αν ζει, σε οποιοδήποτε πολιτισμική παράδοση. Αναφερόμαστε σε αυτά, για να μπορεί να γίνει κατανοητή η σημαντικότητα της σχέσης που οι παιδαγωγοί προσπαθούν να στηρίξουν, με τον τρόπο που διαμορφώθηκε μέσα από την προσωπική εμπειρία. Διεθνώς, ο όρος *προστασία (protection)* κάνει αναφορά στα δικαιώματα του παιδιού με σκοπό να παρεμποδίζεται η κακοποίηση, η εκμετάλλευση, ώστε να εξασφαλίζεται η οικογενειακή ζωή, η ιδιωτικότητα κ.α. (Πεχτελίδης, 2015)

Στο Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα, δίνεται έμφαση στο σεβασμό και την άμεση αξιολόγηση των ατομικών αναγκών των παιδιών που φιλοξενούνται σε δομές. Για την καλύτερη ανταπόκριση, οι δομές αυτές, πρέπει να

επιμορφώνουν συνεχώς ειδικούς επαγγελματίες, να υπάρχει συνεργασία όσων περισσότερων επιστημονικών επαγγελματιών, σε όλους τους τομείς και να τηρείται από όλους ένας κώδικας Δεοντολογίας που να έχει ως βάση τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού(άρθρα 3,7 και 9) (Social policy.gr, 2016).

Η ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή το 2014 που είχε συσταθεί για την τροποποίηση των διατάξεων του Οικογενειακού δικαίου προέβλεπε να υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό στους φορείς για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των παιδιών σε αυτούς.

Μεταξύ των επαγγελματιών, υπάρχουν και παιδαγωγοί (Κούγκας, 2013, σ. 105), οι οποίοι έχουν ως σημαντικό έργο τους, τη φροντίδα και την αγωγή των παιδιών που καλείται ο φορέας του Κράτους, να υποστηρίξει.

2.2. Προσχολική ηλικία και αγωγή.

Μία μικρή μερίδα Παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας [(Ο παλαιότερος όρος «*Βρεφονηπιοκόμοι*»', σήμερα εξαλείφθηκε (Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, 2018)] υπηρετούν σε φορείς παιδικής προστασίας με βάση τα επαγγελματικά τους δικαιώματα και των γνώσεων που αποκτούν στον ακαδημαϊκό χώρο και ενεργούν με όσα ορίζει το οργανόγραμμα του φορέα που υπηρετούν.

Ως προσχολική ηλικία ορίζεται αυτή, που τα παιδιά είναι κάτω των 6 ετών έως δηλαδή την έναρξη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. (Τσιούμαρη, 2019), (Κιτσάρας, 2001, σ. 18). Η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α) αναφέρεται σε αυτή ως «πρώτη παιδική ηλικία» (Κυπριανός, 2007, σ. 18). Γενικότερα, η παιδική ηλικία ως έννοια και με τα χαρακτηριστικά που σήμερα είναι αποδεκτά, εμφανίζεται μετά τον 18^ο αιώνα και όπως υποστηρίζουν αρκετοί είναι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, τέτοιο που να της δίνεται συγκεκριμένη θέση στη κοινωνία, φέροντας ποιοτικά χαρακτηριστικά. Η παιδική ηλικία όμως, πάντα υπήρχε, αλλά κάθε εποχή είχε τα δικά της πρότυπα και εικόνα, όταν αναφερόταν σε αυτή. (Πασιάς, Φλουρής, & Φωτεινός, 2018, σ. 114), (Πεχτελίδης, 2015, σ. 47).

Η παιδαγωγική, υπάρχει από τη γέννηση του ανθρώπου και αναπτύσσεται συνεχώς, μαζί με το παιδί. Είναι σύνθετη λέξη και σημαίνει οδηγώ, κατευθύνω το παιδί. (άγω+παις). Ένας από τους κλάδους της είναι και η Προσχολική Παιδαγω-

γική. Αντικείμενο της, είναι η Αγωγή και η Εκπαίδευση παιδιών πριν την υποχρεωτική εκπαίδευση (Ελλάδος, n.d.), (Κισσάρας, 2001, σ. 38), (Ματσαγγούρας, 2009, σ. 315).

Ο όρος Προσχολική παιδαγωγική καθιερώθηκε ως όρος με το Ν. 1566/85. Αναφερόμενοι σε κάποιους ορισμούς της Αγωγής, (στο Πασιάς, Φλουρής & Φωτεινός), ο Φράγκος (1977) λέει ότι αγωγή είναι ένα σύνολο επιδράσεων προγραμματισμένων ή όχι. Ο Ξωχέλλης (1978) αναφέρει ότι είναι ένα σύνολο επιδράσεων που δέχεται ο άνθρωπος κατά την παιδική του ηλικία από το περιβάλλον (Πασιάς, Φλουρής, & Φωτεινός, 2018, σσ. 23,24).

Στην Ελλάδα, η Προσχολική αγωγή και εκπαίδευση την παρέχεται, τόσο τα Νηπιαγωγεία του Υπουργείου Παιδείας όσο και από τους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς που υπάγονται στο Υπουργείο Εσωτερικών (Ξωχέλλης, 2010, σ. 18).

Στο Π.Δ. του 1991(ΦΕΚ 203/τ.Α΄/23.12.1991) γίνεται αναφορά στα επαγγελματικά δικαιώματα των Βρεφονηπιοκόμων του ΤΕΙ:«....., με βάση τις εξειδικευμένες επιστημονικές και παιδαγωγικές γνώσεις τους απασχολούνται...σε συνεργασία με άλλους επιστήμονες..., β) στην αγωγή και φροντίδα παιδιών προσχολικής ηλικίας.... και γ).... στην εφαρμογή της Βρεφονηπιοκομίας». (ΠΑ.ΣΥ.Β.Ν, 2011)

Στον επαγγελματικό οδηγό των Παιδαγωγών Προσχολικής ηλικίας (πρώην Βρεφονηπιοκόμων) (2017, σελ. 7, 8), αναφέρεται ότι μπορούν να ασκήσουν το επάγγελμα είτε ως στελέχη σε κέντρα βρεφών και νηπίων είτε σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, εκτός των νηπιαγωγείων. « Μπορούν να εργαστούν ως παιδαγωγοί παιδιών ηλικίας 0-6 χρόνων....βοηθοί παιδαγωγών σε χώρους ειδικής προσχολικής αγωγής ... και το αντικείμενο σπουδών την αγωγή και φροντίδα παιδιών από 0-6 χρόνων..». Οι Παιδικοί σταθμοί όμως, δεν υπάγονται, έως σήμερα, στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. (Eurydice, 2018), (ΤΕΙ Αθήνας, 2017, σ. 7).

Βασικά μαθήματα αποτελούν η ψυχολογία, αγωγή βρέφους και μικρού παιδιού, παιδιατρική, παιδική λογοτεχνία, μουσικοκινητική αγωγή, παιδαγωγικές επιστήμες, το παιχνίδι στην προσχολική ηλικία, πληροφορική, θεατρικό παιχνίδι κ.α.. Τα γνωστικά αντικείμενα αφορούν μαθήματα γενικής υποδομής(παιδαγωγικά, ψυχολογία...), σε μαθήματα ειδικής υποδομής(παιδιατρική, θεατρικό παιχνίδι...), σε μαθήματα ειδικότητας (Παιδί και παιχνίδι, αγωγή βρέφους...) και σε μαθήματα διοίκησης διαχείρισης και νομοθεσίας και ανθρωπιστικών σπουδών (διαπολιτισμική αγωγή...) (ΤΕΙ Αθήνας, 2017, σ. 141).

Στον οδηγό σπουδών του πρώην ΤΕΙ Αθηνών, για το τμήμα Προσχολικής ηλικίας, στην ιστορική αναδρομή, φαίνεται ότι το σημερινό τμήμα είναι η συνέχεια της σχολής βρεφοκόμων που ιδρύθηκε το 1955. Το 1977, μετονομάστηκε σε Ανωτέρα Σχολή Νηπιοβρεφοκόμων. (ΤΕΙ Αθήνας, 2009). Το 1984 εντάσσεται στο ΤΕΙ Αθήνας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας (ΣΕΥΠ) με τις διατάξεις του Ν. 1404/83. Το τμήμα Βρεφονηπιοκομίας μετονομάζεται το 2007, σε τμήμα Προσχολικής Αγωγής με τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα που κατοχυρώθηκαν με το Π.Δ. 523/24.1.91.Τ.Α. Με τον Ν.3549/2007 τα ΤΕΙ συμπεριλαμβάνονται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας μας.

Το 2018 μετεξελίσσεται σε τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, με τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα.

“Σκοπός του Τμήματος.... είναι να καταρτίσει επιστημονικά παιδαγωγούς που θα αναλάβουν την αγωγή και φροντίδα παιδιών από τη γέννησή τους μέχρι τα έξι τους χρόνια, δηλαδή μέχρι την εισαγωγή τους στο Δημοτικό Σχολείο”. (ΤΕΙ Αθήνας, 2009).

Το ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης με το Ν.4610 ΦΕΚ 70/τ.Α΄/7.5.2019 καταργείται και εντάσσεται στο Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος (Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, 2019).

Το ΤΕΙ Ηπείρου με το Ν.4559 ΦΕΚτ.Α΄/03.08.2018 καταργείται και εντάσσεται στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων_(ΤΕΙ Ηπείρου, 2018).

2.3. Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας.

Μία από τις ερμηνείες που δίνεται στη λέξη «διαμεσολαβώ» στην ελληνική γλώσσα, από τη βιβλιογραφία, είναι: διευκολύνω την επικοινωνία και τον διάλογο, δρω κατευναστικά ανάμεσα σε αντιμαχόμενους, μεσολαβώ (=παρεμβαίνω μεταξύ δύο αντιτιθέμενων μερών, με σκοπό να επιλυθούν οι διαφορές μεταξύ τους ή να συμβιβαστούν οι διαφορετικές τους απόψεις). Διαμεσολάβηση είναι μια πρακτική μέθοδος επίλυσης συγκρούσεων η οποία υπάρχει από τη γένεση των κοινωνιών. Ακολουθεί μια συγκεκριμένη διαδικασία και εντάσσεται στην αποκατάσταση ή επανορθωτική δικαιοσύνη. (Βικιλεξικό, 2016), (Γρηγοριάδου & Τέλλιου, 2016), (Διαμεσολάβηση, λύση πολιτισμού, n.d.).

«Διαμεσολαβητής, βάση νόμου, είναι ένα τρίτο άτομο σε σχέση με αυτούς που έχουν αντιδικία, που του ζητείται να αναλάβει να τους διευκολύνει να επιλύσουν τις διαφορές τους »(ΚΕ.ΔΙ.Π., 2014).

Το άτομο που γίνεται διαμεσολαβητής σε μία σχέση στηρίζεται σε κάποιες αρχές και γνώρισμα, που αφορά ξεχωριστά την κάθε περίπτωση που πρέπει να διαχειριστεί. Προσεγγίζει και τα δύο αντίπαλα μέρη, θύτη και θύμα, για επίλυση προβλημάτων και τους αντιμετωπίζει με σεβασμό και αντικειμενικότητα.

Η σχολική διαμεσολάβηση, που είναι πιο κοντά στο ύφος και την ποιότητα στο πλαίσιο που αναφερόμαστε, βάση του Οργανισμού για την επίλυση των Συγκρούσεων (Association for Conflict Resolution) ακολουθεί την εξής διαδικασία:

1. Το άτομο έρχεται αυτοβούλως στο χώρο, στην ομάδα.
2. Ο διαμεσολαβητής αποφεύγει τις προκαταλήψεις.
3. Διαμεσολαβητής δεν γίνεται αυτός που έχει στενή σχέση με τα άτομα.
4. Ο διαμεσολαβητής λειτουργεί με αυτοπεποίθηση, αλλιώς αποχωρεί από τη διαδικασία.
5. Είναι εχέμυθος εκτός αν δεσμεύεται από την πολιτική του χώρου.
6. Πρέπει να διαχειρίζεται τη διαδικασία με σεβασμό, ειλικρίνεια...
7. Δεν χρησιμοποιεί πληροφορίες από άλλες συνεδρίες..
8. Για τη βελτίωση των υπηρεσιών του, ο διαμεσολαβητής θα πρέπει να μοιράζεται τις εμπειρίες του με άλλους συναδέλφους του. (Διαμεσολάβηση, λύση πολιτισμού, n.d.), (Ομάδα άμεσης παρέμβασης Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, n.d.)

Σε όλη τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, ο διαμεσολαβητής δεν κρίνει, αλλά παροτρύνει τα δύο μέρη να επιλύσουν τις διαφορές τους, που κάποια γεγονότα κάνουν τα δύο μέρη να αισθάνονται άσχημα.

Στην παρούσα έρευνα, ως γεγονότα νοούνται ο αποχωρισμός και τα αισθήματα που αυτός δημιουργεί στο βρέφος και στο παιδί με τη μητέρα. Μετά την απομάκρυνση του παιδιού ειδικά από τη μητέρα του και γενικότερα από την οικογένειά του, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις όπου τα δύο μέρη να αποξενωθούν. Από τη μία πλευρά υπάρχει ο θυμός της μητέρας για τον αποχωρισμό της από το παιδί που προστατεύεται από έναν κρατικό φορέα. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει ένα παιδί που τις περισσότερες φορές δεν αναγνωρίζει τη μητέρα ή δυσκολεύεται να πάει κοντά της. Ο παιδαγωγός καλείται, εφόσον η μητέρα έρθει να επισκεφτεί το παιδί της,

και στο χρόνο που της δίνεται, να μπορέσει να επικοινωνήσει τα δύο μέρη, με έμφαση όμως, την ασφάλεια του ανήλικου παιδιού. Αυτός ο ρόλος, του δίνεται, αλλά και του απαιτείται από τη θέση που κατέχει.

Η λέξη ρόλος, *«αναφέρεται σε αυτό που πράττει κανείς και ο τρόπος που λειτουργεί ως μέλος ενός συνόλου συμμετέχοντας ως συντελεστής σε μια συλλογική προσπάθεια»* (Βικιλεξικό, 2019), *«... Η συμβολή σε κάποιο έργο, στη διαμόρφωση μιας καταστάσεως, η συμμετοχή σε κάποια ενέργεια...»*. (Τεγόπουλος & Φυτράκης, 1993).

Ουσιαστική είναι η διαμεσολάβηση και στο οικογενειακό δίκαιο, που αφορά τις υποθέσεις του. Ο νομοθέτης ισχυρίζεται, ότι η καταλληλότερη λύση των διαφορών μεταξύ των συζύγων, αλλά και ότι αφορά τα παιδιά, πρέπει δίνεται εκτός των δικαστηρίων (Ν.1329/1983) (Διαμεσολάβηση, λύση πολιτισμού, n.d.).

Ως διαδικασία αποκατάστασης από το ποινικό δίκαιο των ανηλίκων, θεωρείται και η διαμεσολάβηση ή συνδιαλλαγή θύματος - δράστη. Υπάρχει η άμεση αλλά και η έμμεση επαφή των δύο μερών με τη βοήθεια ενός εκπαιδευμένου διαμεσολαβητή. *«Ενθαρρύνει τα δύο μέρη να αφηγηθούν τις ιστορίες τους, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους...»* (Πανάγος, 2011).

Διαμεσολαβητή, βρίσκουμε και σε άλλους χώρους. Παράδειγμα, ο Κοινωνικός λειτουργός μεσολαβεί ώστε το ασθενές άτομο να προστατευτεί, να υποστηριχθεί, να δοθούν κατευθυντήριες – συμβουλευτικές γραμμές για να λύσει τα προβλήματά του και να ενταχθεί στην κοινωνία. Προσεγγίζεται και η οικογένεια του θύματος για να βοηθηθεί (Be Strong.org.gr, 2014).

Επίσης, υπάρχουν προγράμματα του Ινστιτούτου Κατάρτισης Διαμεσολαβητών Αλεξανδρούπολης ΙΝ.ΚΑ.Δ.Α., όπου οι δικηγόροι εξειδικεύονται στην τραπεζική, στην ιατρική, στην αθλητική κ.α. διαμεσολάβηση. (Διαμεσολάβηση, λύση πολιτισμού, n.d.).

2.4. Βρέφος και συναίσθημα

Μέσα από τους σκοπούς και τους στόχους των φορέων παιδικής προστασίας, οι παιδαγωγοί καλούνται να λειτουργήσουν, να δράσουν, να διαμεσολαβήσουν προς όφελος των βρεφών και των παιδιών που φροντίζουν. Όλα τα παιδιά που φιλοξενοούνται προσωρινά σε κρατικούς φορείς παιδικής προστασίας, προσπαθούν για μικρό ή μεγάλο διάστημα να προσαρμοστούν σε ένα άγνωστο για αυτά, περιβάλλον.

Απομακρυσμένα και αποχωρισμένα από το γνωστό, αλλά προβληματικό τους περιβάλλον, καλούνται να δεχτούν τη φροντίδα, άγνωστων αρχικά, προσώπων φροντίδας.

Πολλά από αυτά τα παιδιά, βιώνουν ήδη από την εμβρυική τους ζωή αρνητικές καταστάσεις, κυρίως ως ανεπιθύμητα παιδιά. Κατά τον David και τους συνεργάτες του (1988, όπως αναφέρεται στο Cole & Cole), αυτά τα παιδιά ήταν εκείνα που ως ενήλικες βρέθηκαν στη κορυφή των ψυχικών διαταραχών. Κατά τον Van Den Bergh (1992), η συμπεριφορά των εμβρύων, εξαρτάται από την έκκριση αδρεναλίνης και κορτιζόνης από το στρες της μητέρας. Οι ορμόνες της μητέρας περνάνε στον πλακούντα, επηρεάζοντας την κινητικότητα του εμβρύου. Οι Holmes & Holmes το 1969, διαπιστώνουν από τις έρευνές τους, ότι τα παιδιά αυτά, αντιδρούν με ένα μέτριο επίπεδο στρες, σε οποιαδήποτε αλλαγή που τους συμβαίνει στη ζωή (Cole & Cole, 2002, σ. 172).

Το 1945 ο Rene Spritz, διαπιστώνει ότι τα βρέφη που βίωσαν τον αποχωρισμό από τη μητέρα τους μετά τον 6^ο μήνα ζωής τους, είχαν πολύ μεγάλες πιθανότητες να εμφανίσουν κατάθλιψη και μελαγχολία, και να μη μπορέσουν να αναπληρώσουν την απουσία της μητέρας τους, με κανένα άλλο πρόσωπο φροντίδας. Και αυτό, γιατί την ώριμη περίοδο αυτή, το βρέφος προσπαθεί να οργανώσει και να αντιληφθεί τον έξω κόσμο και να θέσει σε τάξη τις εμπειρίες του δίνοντάς τις νόημα και τότε καλείται να ζήσει και να διαχειριστεί ένα τραυματικό γεγονός (Rollo, Το νόημα του άγχους, 2010, σ. 118).

Ο Klopfer (1964) και η ομάδα του, ο Marshall Klaus, ο John Kennell, (1970, 1974, 1979), ερμήνευσαν μετά από έρευνες, αυτό το γεγονός στην ύπαρξη μιας σημαντικής στιγμής που είναι η σχέση μητέρας και παιδιού. Η ανασκόπηση του Eyer 1992, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες τελικά, οι περισσότεροι γονείς, θα δημιουργήσουν ένα δεσμό με το παιδί τους. (Σακελλαρόπουλος Π. , Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, 2001, σ. 254), (Cole & Cole, 2002, σ. 214), (Σκουλικά, Λειτουργικές ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές του βρέφους, 1999, σ. 371).

Συναισθήματα, στην αναπτυξιακή ψυχολογία, νοούνται τα αισθήματα που δημιουργεί στο άτομο μία εμπειρία. Αρνητικά ή ευχάριστα γεγονότα, φαίνονται μέσα από τις εκφράσεις του προσώπου του παιδιού, που διαφοροποιούνται όσο μεγαλώνει και έχουν βιολογική βάση. Οι ατομικοί γενετικοί παράγοντες του κάθε ανθρω-

που που είναι εγγεγραμμένοι στο κεντρικό νευρικό σύστημα, και το περιβάλλον, διαφοροποιούν την αντίδραση του κάθε ατόμου σε μία εμπειρία (Cole & Cole, 2002, σ. 245), (Παρασκευόπουλος, σ. 25).

Τα βρέφη και τα παιδιά, δημιουργούν σχέση, ένα δεσμό, με το πρόσωπο φροντίδας, όταν ο ενήλικας διατίθεται να ικανοποιήσει τις ανάγκες του παιδιού να το καθησυχάζει και να του παρέχει ασφάλεια. Ακόμα και ένα βρέφος κάτω των 7 μηνών, όταν δεν ικανοποιηθεί και δεν υποστηριχθεί, τότε γίνεται επιφυλακτικό. Μετά την ηλικία αυτή, κατά τον Edward John Mostyn Bowlby το βρέφος αναγνωρίζει το ξένο, το άγνωστο πρόσωπο και νοιώθει ανασφάλεια στον αποχωρισμό με το πρόσωπο φροντίδας. Πρώτα νοιώθει απελπισία και ψάχνει κλαίγοντας το γνωστό πρόσωπο, μετά αποθαρρύνεται, λυπάται και θυμώνει και αργότερα αποδεσμεύεται από τη διεκδίκηση (Cole & Cole, 2002, σ. 350), (Σακελλαρόπουλος Π. , Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, 2001, σ. 114), (Μιχαηλίδη-Παπαδάκη, 2014, σ. 149).

Ο Bowlby, που παρατήρησε παιδιά που ζούσαν σε ιδρύματα, ανέπτυξε τη θεωρία του δεσμού (attachment theory, 1969,1973,1980. Μπορεί κανείς να βρει και τον όρο *Προσκόλληση*), βάση του πρώτου δεσμού που είχαν αυτά τα παιδιά. Αυτή η πρώτη σχέση, η αλληλεπίδραση (=αμοιβαία επίδραση), ακόμα και με αδερφό κατά τον Lewis (1997, όπως αναφέρεται στο Cole & Cole), είναι για το παιδί σημαντική γιατί μέσω αυτής θα διαμορφωθεί η προσωπικότητά του ή η ψυχοπαθολογία του, και θα εξαρτηθεί η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού (Holmes, 2009, σσ. 11, 14, 44), (Cole & Cole, 2002, σ. 393), (Καφέτσιος, 2005, σ. 15), (Dunn, 1999).

Αρνητικά συναισθήματα που αναφέρονται στην ανασφάλεια του παιδιού, εκδηλώνονται με θυμό, με άγχος και με φόβο. Σε αυτή τη περίπτωση, το παιδί πρέπει να βρει τρόπους συμπεριφοράς ώστε να ρυθμίσει τα αρνητικά συναισθήματα, τα οποία το επηρεάζουν αργότερα και ως ενήλικα σε σημείο που δεν θα μπορεί να εμπιστευτεί, να μη μπορεί να δημιουργεί στενές σχέσεις που απαιτούν δεσμεύσεις.

Η Ainsworth και οι συνεργάτες της παρατήρησαν παιδιά ηλικίας περίπου 18 μηνών, και εφάρμοσαν τη μέθοδο – *συνθήκη του ξένου* (*Strange situation*), όπου επαναλαμβάνεται η διαδικασία αποχωρισμού της μητέρας και η εμφάνιση ενός ξένου. Το παιδί εμφανίζει στο τελευταίο στάδιο (7^ο) της μεθόδου, ένα είδος συμπεριφοράς, κάτω από την πίεση του άγχους ανάλογο με την ποιότητα του δεσμού που

έχει με το πρόσωπο φροντίδας (Καφέτσιος, 2005, σ. 55), (Μιχαηλίδη-Παπαδάκη, 2014, σ. 151).

Ένα σημαντικό και κύριο ερέθισμα που το βρέφος μπορεί να βιώσει και να το στιγματίσει εφ'όρου ζωής, είναι ο αποχωρισμός από τη μητέρα του. Το παιδί, μπορεί να παρουσιάσει δύσκολες συμπεριφορές που αφορούν την προσαρμογή του σε νέες καταστάσεις και να αντιδρά σε υπερβολικό βαθμό σε στρεσογόνα ερεθίσματα. Στο άγχος γενικότερα, ο άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με έναν επαπειλούμενο κίνδυνο. Κατά τον Bowlby, αν ένα παιδί βιώνει τον αποχωρισμό και δεν καταφέρει να δημιουργήσει μία σταθερή σχέση με έναν ενήλικα, τότε αναπτύσσει μία συμπεριφορά «αποδεδύμευσης», δηλαδή μία συμπεριφορά αδιαφορίας για τους άλλους (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σ. 35) (Βαρβόγλη, 2006), (Παππά, 2015, σ. 95).

Γεγονότα, όπως η βία, η σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση, το ψυχικό τραύμα, ένα δυσλειτουργικό μη φροντιστικό περιβάλλον, μία απειλή, είναι ικανά να προκαλέσουν ή να εκθέσουν το παιδί, στη μετέπειτα εμφάνιση της διαταραχής μετατραυματικού στρες. Και αυτό, εφόσον δεν καταφέρει το άτομο να διαχειριστεί τα γεγονότα. Οι εξωτερικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις κατά τα κρίσιμα αναπτυξιακά στάδια του ανθρώπου, μπορούν να αλλάξουν τον τρόπο που εκδηλώνονται οι εγγεγραμμένες εσωτερικές γενετικές πληροφορίες. Τα παιδιά που προσπαθούν διαρκώς να αντιμετωπίζουν τα αρνητικά γεγονότα της ζωής τους, για να μπορέσουν να επιβιώσουν, δεν καταφέρνουν να αναπτύξουν άλλες δεξιότητες για να επιλύσουν άλλου είδους προβλήματα σε όλη τη ζωή τους. Και αν ακόμα αναπτύξουν, θα είναι δυσλειτουργικός ο τρόπος αντιμετώπισής τους. Ένα μεταγενέστερο υποστηρικτικό περιβάλλον δεν θα είναι ποτέ επουλωτικό των πρώιμων τραυμάτων του παιδιού (Σπυρίδου & Καστελλάκης, 2017, σ. 189), (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σσ. 32, 33, 34), (Μιχαηλίδη-Παπαδάκη, 2014, σ. 169).

Η παραμέληση είναι και αυτή σημαντική αρνητική πτυχή που μπορεί να βιώσει ένα βρέφος. Έρευνες έδειξαν ότι εάν δεν ενισχυθεί και δεν υποστηριχθεί το παιδί στα αναπτυξιακά του στάδια, τότε θα εμφανιστεί καθυστέρηση στη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σ. 33), (Παππά, 2015, σ. 96).

Αυτό, που τελικά κουβαλάει ο άνθρωπος σε όλη του τη ζωή, είναι οι επιδράσεις και οι εμπειρίες της πρώτης σχέσης, που δέχεται επιρροές από το περιβάλλον και από την διαδικασία της ανάπτυξής του. Διαφορές υπάρχουν από άτομο σε άτομο, καθώς το μέγεθος και το είδος του τραυματισμού είναι συνάρτηση της πρώτης σχέσης που διαμορφώνει. Εν κατακλείδι, το παιδί και ο άνθρωπος γενικότερα, για να μπορέσει να επιβιώσει χρειάζεται τη φροντίδα ενός ενήλικα, που ανταπποκρίνεται στις ανάγκες του και του παρέχει ασφάλεια. (Σκουλικά, Συνεργασία εγκύων γυναικών και μητέρων βρεφών με τους επαγγελματίες πρωτοβάθμιας φροντίδας, 1999, σσ. 138, 139), (Μιχαηλίδη-Παπαδάκη, 2014, σσ. 147, 173).

2.4.1. Βιολογία της συμπεριφοράς.

Τα αρνητικά συναισθήματα που βιώνει το βρέφος και το μικρό παιδί, τα οποία οφείλονται σε περιβαλλοντικούς παράγοντες, το βάζουν σε μία διαρκή διαδικασία να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του. Οι τραυματικές εμπειρίες επηρεάζουν τόσο το σύνολο των συμπεριφορών του, όσο και το σύνολο των τομέων ανάπτυξής του, σε τέτοιο βαθμό που να υπάρξει ο κίνδυνος εμφάνισης συμπτωμάτων παθογένειας.

Το νεογνό διαθέτει ένα σύνολο αυτόνομων – αυτόματων αντανεκλαστικών (κλάμα, λήψη τροφής κ.α.), που στηρίζεται σε ένα πολύπλοκο νευρωνικό κύκλωμα, που με αυτό αντιλαμβάνεται τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος με τους αισθητηριακούς νευρώνες και ανάλογα να αντιδρά με σκοπό την επιβίωσή του. Βασικό ρόλο στην έκφραση της συμπεριφοράς παίζουν ο ιππόκαμπος και η αμυγδαλή.

Όλες οι εμπειρίες του βρέφους και του μικρού παιδιού έως δύο ετών, σε αυτή την ευαίσθητη χρονική στιγμή της ζωής του, μεταφέρονται, καταγράφονται προσωρινά στον ιππόκαμπο ως μνήμη. Αργότερα θα μεταφερθούν ως πληροφορίες που μπορούν αν ανακληθούν, στο φλοιό. Ήδη κατά τη γέννηση του ανθρώπου ο ιππόκαμπος είναι ώριμος κατά 40% και συνεχίζει να ωριμάζει. Το περιβάλλον μπορεί να επιδράσει «στη δομή και λειτουργία νευρωνικών κυκλωμάτων», στο μηχανισμό του μεταιχμιακού συστήματος που έχει σχέση «με τις συναισθηματικές εμπειρίες και αντιδράσεις, τη μνήμη και τη μάθηση». (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012), (Βαρβόγλη, 2006, σ. 83). Έως τον 12^ο μήνα έχει αναπτυχθεί αρκετά η πρόσθια περιοχή του μετωπιαίου φλοιού για να αποκτήσει το παιδί τον εκούσιο έλεγχο (Cole & Cole, 2002, σ. 358), (Huther, 2007, σ. 35).

Αντιδρά αρκετά, σε αρνητικές καταστάσεις του στρες και του ψυχικού τραύματος γενικότερα, με αποτέλεσμα η συχνή έκθεσή του σε αυτές, να δημιουργήσει δυσλειτουργίες σε αυτόν, απώλεια μνήμης και να μη μπορεί να ερμηνεύσει σωστά τα εισερχόμενα ερεθίσματα. Το παιδί βιώνει το στρες ως αδυναμία να ανταπεξέλθει στις υπάρχουσες συνθήκες (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σ. 32) (Βαρβόγλη, 2006, σσ. 34, 78)

Το οπτικό ερέθισμα το λαμβάνει ο θάλαμος που κατευθύνει το ερέθισμα στο φλοιό και από εκεί στην αμυγδαλή για να δημιουργηθεί ένα συναίσθημα. Ο φόβος, το άγχος, το στρες ενεργοποιούν την αμυγδαλή και αυτή με τη σειρά της, το υποθάλαμο και το σύστημα του στρες. Στην αμυγδαλή αξιολογούνται τα συγκινησιακά ερεθίσματα άμεσα ώστε να μπορέσει ο οργανισμός να τα δεχτεί και να δράσει ανάλογα. Παιδιά που ζουν με το φόβο και εκτίθενται συνεχώς και για μεγάλο διάστημα σε στρεσογόνες και στερητικές καταστάσεις, παρατηρήθηκε ότι ο όγκος της αμυγδαλής τους ήταν μικρότερος. Εκρήξεις θυμού και κακή αξιολόγηση του φόβου μπορεί να έχουν σχέση με βλάβη της αμυγδαλής (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σ. 36), (Σιδηροπούλου, 2015, σ. 118), (Παπαθεοδωρόπουλος, 2015, σ. 45) (Βαρβόγλη, 2006, σ. 77), (Παρασκευόπουλος, σ. 26).

Η αμυγδαλή και ο ιππόκαμπος *επιτρέπουν και υποστηρίζουν τον σχηματισμό μνημονικών εγγραφών* (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σ. 32). Την άδηλη (ασυνείδητη) μνήμη που δεν εκφράζεται εύκολα με το λόγο και την έκδηλη (συνειδητή) μνήμη αντίστοιχα που συνδέεται με τη γλωσσική έκφραση. Κακοποιημένα βρέφη, δεν μπορούν να εκφράσουν λεκτικά τις εμπειρίες τους, αλλά στην άδηλη μνήμη είναι αποθηκευμένη η ένταση του συναισθήματος της προσωπικής εμπειρίας από το γεγονός, η οποία μπορεί να ανακαλεστεί εύκολα, αλλά δεν μπορεί να τροποποιηθεί. Το βρέφος εμφανίζει μία συγκεκριμένη μαθημένη αντίδραση, που εμφανίζεται με αλλαγή συμπεριφοράς που σχετίζεται με το φόβο ή έχει εφιάλτες ή συμπτώματα ΔΕΠΥ (Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας) «... αυτό που προκάλεσε την αλλαγή δεν μπορεί να προσπελαστεί συνειδητά ...» (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σ. 33), (Παπαθεοδωρόπουλος, 2015, σ. 22),

(Μπαμπλέκου, Η ανάπτυξη της μνήμης. Γνωστική διαδρομή στην παιδική ηλικία, 2007, σ. 185).

Το στρες, επηρεάζει τα δύο ημισφαίρια του εγκεφάλου, στα οποία οφείλεται αργότερα η εμφάνιση κάποιας ψυχοπαθολογίας στο άτομο. Έκθεση του εμβρύου σε ουσίες, σε ορμόνες του στρες, όπως η αδρεναλίνη, η κορτιζόλη, οι κατεχολαμίνες απελευθερώνονται από τα επινεφρίδια και μεταφέρεται στο αίμα, έχουν συνδεθεί με προβλήματα στην νευροανάπτυξη. Όλη αυτή η διαδικασία επεξεργασίας του φοβικού ερεθίσματος, ενεργοποιούν το άτομο για μία αντίδραση πάλης ή φυγής. Το γεγονός της παιδικής κακοποίησης, ενισχύει το δεξιό ημισφαίριο που αναγνωρίζει τις αρνητικές καταστάσεις και τα αρνητικά συναισθήματα. Παρατεταμένη έκθεση στο στρες, επιφέρει μη αναστρέψιμες αλλαγές στη δομή του εγκεφάλου και αυξάνει τις πιθανότητες για κατάθλιψη. (Cole & Cole, 2002, σ. 266), (Γιαννοπούλου, Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας, 2012, σσ. 29, 30, 33, 36), (Huther, 2007, σ. 34), (Schacter, Gilbert, Nock, & Wegner, 2018, σσ. 681-682), (Σιδηροπούλου, 2015, σ. 138).

Ο εγκεφαλικός φλοιός, μέσω των νευρώνων σχετίζει νέες αισθητηριακές πληροφορίες με άλλες προϋπάρχουσες εμπειρίες, για να διαμορφωθεί μία νέα συμπεριφορά. Συνδέεται με την αμυγδαλή στην επεξεργασία των ερεθισμάτων για να μπορεί να καταγραφεί ως εμπειρία. Με τον ιππόκαμπο μπορεί να συνεργαστεί για να αποθηκευτούν για μεγάλο διάστημα συγκεκριμένα γεγονότα. Το στρες, το ψυχικό τραύμα, προκαλούν δυσλειτουργία του μετωπιαίου φλοιού, που σχετίζονται με συμπτώματα της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ).

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία έρευνας.

Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να προσεγγίσει παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας, που υπηρετούν σε κρατικό φορέα παιδικής προστασίας, ώστε να γίνει συλλογή δεδομένων που αφορούν το συγκεκριμένο χώρο, την εμπειρία αυτών σε συγκεκριμένες συνθήκες. Για το λόγο αυτό, θα προτιμηθεί η ποιοτική έρευνα για την κατανόηση των πρακτικών που χρησιμοποιούν στο χώρο. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο από τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες για την κατανόηση φαινομένων που εντάσσονται σε αυτές (Ίσαρη & Πουρκός, 2015, σ. 25), (Κεδράκα, n.d.).

3.1. Σχεδιασμός

Για να διεξαχθεί η παρούσα ποιοτική κοινωνική έρευνα, χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο η ατομική ημιδομημένη (semi-structured) συνέντευξη, πρόσωπο με πρόσωπο και ο τύπος συνέντευξης εις βάθος με τη βοήθεια ηχογραφικής μηχανής (μαγνητόφωνο). (Ιωσηφίδης, Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και επιστημολογία των κοινωνικών επιστημών, 2017, σσ. 74,83). Σκοπός είναι να υπάρξουν δεδομένα που αφορούν την εμπειρία των παιδαγωγών, τις ιδέες τους, τη στάση τους και πως δίνουν νόημα σε αυτές στο προκαθορισμένο θέμα. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται και ως «βιογραφική συνέντευξη» (Ίσαρη & Πουρκός, 2015, σσ. 51, 100), και αλλού ως φαινομενολογική έρευνα. (Mertens, 2009, σ. 286). Ο παιδαγωγός καλείται να ανακαλέσει και να αφηγηθεί τη δική του εμπειρία εστιασμένα στο θέμα που αφορά τη παρούσα έρευνα.

3.2. Ηθική - Δεοντολογία

Πριν την συνέντευξη οι παιδαγωγοί - ερευνητικοί συνεργάτες (Ίσαρη & Πουρκός, Μάριο, 2015, σ. 74) που επιλέχθηκαν για την ατομική συνέντευξη, ενημερώθηκαν προφορικά για το πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας, για το λόγο που διεξάγεται η παρούσα εργασία, ποιες διαδικασίες θα ακολουθηθούν αλλά και για την τήρηση της ανωνυμίας και του προσωπικού απορρήτου. Οι ερωτηθέντες αποφάσισαν οικειοθελώς να δώσουν τη δική τους συνέντευξη που αυτόματα ήταν το «συμβόλαιο» για τη συγκατάθεσή τους στη διαδικασία.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι φάνηκε από την διάθεσή των ερωτηθέντων ότι θα ήθελαν να αποτυπωθεί η δική τους επαγγελματική εμπειρία και να βοηθήσουν τη

διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας. Συμπληρωματικά, μονόγραφαν μία ομαδική Δήλωση Συναίνεσης για να επιβεβαιωθεί η ελεύθερη διάθεσή της συνέντευξής τους.

Τέλος, καταγράφεται η εμπειρία των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, προκειμένου να βοηθήσουν τη σύνδεση του βρέφους με τη βιολογική του μητέρα, πως δηλαδή, η δική τους εμπειρία τους βοηθάει σήμερα να γίνουν καλύτεροι διαμεσολαβητές σε αυτήν τη σχέση. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν και πως θα ήθελαν να διεξάγεται αυτή η διαδικασία, για το καλύτερο αποτέλεσμα προς όφελος του παιδιού.

3.3. Δείγμα μελέτης.

Οι ερωτηθέντες παιδαγωγοί, που συμμετέχουν και βοηθάνε στην διαδικασία της έρευνας, 12 στον αριθμό, αποτελούν τους ερευνητικούς συνεργάτες. Εργάζονται σε κρατικό φορέα κλειστής παιδικής προστασίας πάνω από 10 χρόνια είτε ως βοηθοί παιδαγωγοί κατηγορίας ΔΕ ή ως παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας, κατηγορίας ΤΕ που είναι ενεργοί (δεν απουσιάζουν από την υπηρεσία). Διαθέτουν τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά, ώστε να επιτυγχάνεται ο ερευνητικός στόχος. Επιλέχθηκαν από ένα σύνολο παιδαγωγών (πληθυσμού) με όμοια χαρακτηριστικά.

3.4. Σχεδιασμός συνέντευξης

Η συνέντευξη σχεδιάστηκε ώστε να υπάρχουν κάποια δημογραφικά δεδομένα, ανώνυμα. Δόθηκε το θέμα απλά και κατανοητά, ώστε οι παιδαγωγοί να εστιάσουν στο θέμα της εργασίας.

Οι ανοικτές ερωτήσεις βοήθησαν, έγιναν οδηγός της συνέντευξης, ώστε να απαντηθούν τα ερωτήματα που αφορούν την παρούσα έρευνα. Αυτές, είχαν την ευελιξία να μη δίνονται κατά σειρά, προστέθηκαν νέες ή αφαιρέθηκαν κάποιες ή δεν δόθηκε καμία ερώτηση εφόσον οι παράμετροι δίνονταν αυτόματα από τον αφηγηματικό λόγο του παιδαγωγού. (Mertens, 2009, σ. 245) (Ίσαρη & Πουρκός, 2015, σ. 98)

Η πρώτη συνέντευξη ήταν πειραματική, ώστε να ελεγχθεί αν και πως θα κυλούσε η συνέντευξη και αν θα μπορούσαν να προκύψουν νέες ερωτήσεις και πληροφορίες που θα έδιναν νόημα και μεγαλύτερη τεκμηρίωση στο θέμα. Ακολούθησαν και οι επόμενες 11 (σύνολο 12 συνεντεύξεις). Η πρώτη συνέντευξη επαναλήφθηκε και ακολούθησε τη πορεία των υπολοίπων συνεντεύξεων.

Στο τέλος κάθε συνέντευξης, δόθηκε ο χρόνος σε κάθε παιδαγωγό, εάν ήθελε να συμπληρώσει κάτι που μπορεί να θυμήθηκε και που θεωρούσε σημαντικό για εκείνον να προστεθεί (Mertens, 2009, σ. 247).

Εν κατακλείδι, σε κάθε άτομο – συνεργάτη - παιδαγωγό δόθηκαν ευχαριστίες για την συνεργασία διεξαγωγής της παρούσας εργασίας.

3.5. Ανάλυση δεδομένων.

Η ανάλυση των δεδομένων βασίζεται στην επαγωγική μέθοδο, εφόσον δεν υπάρχει προκαθορισμένη θεωρία για το θέμα μας. Καταγράφηκαν οι βιωματικές εμπειρίες των παιδαγωγών και αυτές καθοδήγησαν στην ανάλυση των δεδομένων σε θεματικές. Αφού κατανοήθηκαν τα δεδομένα, έγινε η αποκωδικοποίηση και η ερμηνεία τους για να εξηγηθεί το ερευνητικό ερώτημα. Έγινε η επιβεβαίωση, η επαλήθευση και η επέκταση των θεμάτων από τα δεδομένα. Μελετήθηκε το γραπτό κείμενο της συνέντευξης και κρατήθηκαν σημειώσεις με τη μορφή λέξεων για να γίνει περιγραφή για κάθε στοιχείο (Γαλάνης, 2018). Από τις σημειώσεις των συνεντεύξεων δημιουργήθηκαν ερωτήματα, τα οποία απαντήθηκαν μέσω αυτών. Τις απαντήσεις τις χωρίσαμε σε κατηγορίες, ανάλογα το ερώτημα.

Επίσης για την ανάλυση και την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, έγινε η καταγραφή των ερωτήσεων και απαντήσεων στο στατιστικό πρόγραμμα IBM STATISTICS SPSS23.

Συνολικά χρειάστηκαν 2 μήνες για τη συλλογή των δεδομένων ώστε να ξεκινήσει μετά η επεξεργασία τους.

Για τον έλεγχο της εγκυρότητας της θεματικής ανάλυσης, η οποία ως ποιοτική έρευνα, είναι υποκειμενική, δόθηκαν αν για επιβεβαίωση, σε έναν συμμετέχοντα παιδαγωγό τα αποτελέσματα (member checks). Σκοπός είναι να μειωθεί το σφάλμα στην ανάλυση και να δοθούν όσο γίνεται, ασφαλή δεδομένα (Γαλάνης, 2018, σσ. 416-421).

3.6. Δυσκολίες - Περιορισμοί

Στη παρούσα έρευνα γίνεται μία προσπάθεια καταγραφής και ανάδειξης δεδομένων που αφορούν το βίωμα μίας ιδιαίτερης μερίδας παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας σε έναν ευαίσθητο χώρο που αφορά την κλειστή παιδική προστασία από κρατικό

φορέα. Έως σήμερα, δεν έχει καταγραφεί η δική τους εκδοχή και άποψη για τη παρουσία της μητέρας στο χώρο φιλοξενίας του παιδιού της και γενικότερα η σημαντικότητα της παρουσίας τους.

Δυσκολία υπήρξε επίσης, γιατί στις έρευνες που έγινε προσπάθεια να αναπτυχθεί η έρευνα, ως επαγγελματίες, αναφέρονται κυρίως οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι ψυχολόγοι και οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Και αυτό, γιατί έρχονται σε επαφή με μεγαλύτερα παιδιά που μπορούν να έχουν γνώμη και άποψη για το τι θέλουν. Και στην καλύτερη περίπτωση να αποφασίσουν για την τοποθέτηση και αποκατάστασή τους.

Τα ερευνητικά υποκείμενα- παιδαγωγοί αντιμετώπισαν κάποια προβλήματα, όπως του χρόνου διάθεσης και του χώρου που θα δινόταν η συνέντευξη. Η αρχική σκέψη ήταν να δοθεί μία ομαδική συνέντευξη. Όμως, ήταν δύσκολο να βρεθούν όλοι μαζί σε προκαθορισμένο χώρο και χρόνο επειδή όλοι εργάζονται σε κυκλικό ωράριο που από μόνο του είναι απαιτητικό. Τελικά, εστιάστηκε η συλλογή δεδομένων από τον ερευνητή, στην ατομική συνέντευξη.

Μία αναμφισβήτητη δυσκολία υπήρξε όταν οι παιδαγωγοί είχαν μπροστά τους το μαγνητόφωνο, ένα εργαλείο που δεν τους είναι καθόλου οικείο. Βασική υπόθεση όλων, ήταν να μη κουραστεί ο παιδαγωγός, να νοιώθει άνετα, ούτε να επιβαρύνεται η εργασία του. Οι ατομικές συνεντεύξεις δόθηκαν στον εργασιακό χώρο, κατά πλειοψηφία, μετά το πέρας της βάρδιας ή πριν από αυτή, και ο χρόνος που απαιτήθηκε ήταν κατά μέσο όρο, μισή ώρα. Αυτό βοήθησε τους παιδαγωγούς γιατί δεν θα χρειαζόταν να μετακινηθούν από τον επαγγελματικό τους χώρο.

Ο χρόνος που διέθεσαν δεν τους στερούσε ώρες από το χρόνο ανάπαυσής τους, ούτε πολύτιμο χρόνο από την φροντίδα των φιλοξενούμενων παιδιών. Περιορισμοί στη διαδικασία της συνέντευξης ήταν ο αποκλεισμός των παιδαγωγών που είχαν λιγότερα από δέκα χρόνια εργασιακής εμπειρίας στο χώρο.

Επίσης, μετά τη δωδέκατη συνέντευξη, φάνηκε ότι δεν μπορούσε να προστεθεί κάποια διαφορετική προσέγγιση και έτσι σταμάτησε η διαδικασία των συνεντεύξεων, θεωρώντας ότι φτάσαμε στο *σημείο κορεσμού (saturation)* (Ίσαρη & Πουρκός, 2015, σ. 65) παρότι ήταν αρκετά δεκτικοί και άλλοι παιδαγωγοί. Ήδη, αρκετές συνεντεύξεις ήταν παρόμοιες, αν όχι ίδιες.

Στην εργασία, αναφέρεται μόνο η μητέρα και όχι ο πατέρας ή κάποιο άλλο οικογενειακό πρόσωπο του παιδιού, διότι η μητέρα είναι η κύρια φιγούρα που επισκέπτεται το παιδί της.

Κεφάλαιο 4. Αποτελέσματα

4.1. Αποτελέσματα από το ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου.

Κατά την έναρξη της κάθε ατομικής συνέντευξης και με βάση ένα ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου (Παράρτημα Β1), κρατήθηκαν στοιχεία που αφορούσαν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος – παιδαγωγών οι οποίοι συνεργάστηκαν για να δοθεί νόημα σε αυτήν την εργασία.

4.1.1. Ηλικία παιδαγωγών.

Πίνακας 1. Πίνακας Συχνοτήτων : Ηλικία

	F	%
25 – 35	2	16.7%
36 – 45	3	25%
46 – 55	7	58.3%
Σύνολο	12	100%

Το πρώτο στοιχείο που καταγράφηκε, ήταν η ηλικία των παιδαγωγών (Πιν. 1)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι:

- 7 παιδαγωγοί από το δείγμα της έρευνας ήταν ηλικίας 46 – 55 ετών,
- 3 παιδαγωγοί ήταν 36 έως 45 ετών και

2 ήταν 25 – 35 ετών.

Ο πληθυσμός της έρευνας είναι κατά πλειοψηφία (83,3%), πάνω από 36 ετών.

4.1.2. Μορφωτικό επίπεδο παιδαγωγών.

Πίνακας 2. Πίνακας Συχνοτήτων: Μορφωτικό Επίπεδο

	F	%
ΔΕ Β.Βρεφοκόμων	6	50%
ΤΕΙ Βρεφ/μιας	3	25%
ΤΕΙ Βρεφ/μιας με Μετα-πτυχιακό	3	25%
Σύνολο	12	100%

Το δεύτερο στοιχείο αφορούσε το μορφωτικό επίπεδο των παιδαγωγών.

Από τον παραπάνω (Πιν. 2), παρατηρείται ότι:

- 6 παιδαγωγοί από το δείγμα της έρευνας είχαν απολυτήριο λυκείου ΔΕ Βοηθών Βρεφοκόμων,
- 3 παιδαγωγοί είχαν πτυχίο ΤΕΙ Βρεφ/μιας και
- 3 είχαν πτυχίο ΤΕΙ Βρεφ/μιας και Μεταπτυχιακό.

Στο δείγμα μας, παρότι ήταν τυχαία η επιλογή των παιδαγωγών, υπήρχαν 6 ΔΕ και 6 ΤΕ Βρεφονηπιοκόμοι. Στην καθημερινότητά τους, τόσο οι βοηθοί όσο και οι απόφοιτοι των ΤΕΙ, σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών, έχουν τους ίδιους στόχους.

4.1.3. Προϋπηρεσία παιδαγωγών

Πίνακας 3. Πίνακας Συχνότητας: Προϋπηρεσία

ΧΡΟΝΙΑ	F	%
10-15	2	16.7%
16-20	3	25%
21-25	2	16.7%
26-30	2	16.7%
31-35	3	25%
Σύνολο	12	100%

Στην ερώτηση «Πόσα χρόνια προϋπηρεσίας έχετε;» (Πιν. 3), καταγράφηκαν τα χρόνια υπηρεσίας των παιδαγωγών στο ίδιο αντικείμενο. Αφορούσε την παρουσία τους σε χώρους φιλοξενίας και προστασίας, σε φορέα κλειστής παιδικής προστασίας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι:

- 3 παιδαγωγοί από το δείγμα της έρευνας είχαν από 16– 20 χρόνια προϋπηρεσίας στο φορέα,
- 3 παιδαγωγοί είχαν από 31 - 35 χρόνια προϋπηρεσίας στο φορέα,
- 2 είχαν από 10 – 15 χρόνια,
- 2 είχαν από 21 – 25 χρόνια και άλλοι
- 2 από 26 – 30 χρόνια.

Πιο συγκεκριμένα το 42,7% (5 παιδαγωγοί) έχουν προϋπηρεσία κάτω από 20 χρόνια και το 58,4% (7 παιδαγωγοί), πάνω από 21 χρόνια προϋπηρεσίας. Τα

στοιχεία αυτού του πίνακα, δείχνουν ότι το δείγμα των παιδαγωγών έχουν τα απαιτούμενα χρόνια ώστε να μιλήσουν με τη διαμορφωμένη εμπειρία τους για το θέμα της παρούσας εργασίας.

4.1.4. Μετακινήσεις παιδαγωγών στον εργασιακό χώρο.

Πίνακας 4. Πίνακας Συχνοτήτων: Μετακινήσεις που χρειάστηκε να κάνουν στα τμήματα

Μετακινήσεις	F	%
0	1	8.3%
1	2	16.7%
3	4	33.3%
4	1	8.3%
5	1	8.3%
Περισσότερες	3	25%
Σύνολο	12	100%

Ο όρος *μετακινήσεις*, αφορά τις αλλαγές που χρειάστηκε να γίνουν στην υπηρεσία, για λειτουργικούς λόγους. Οι υπάλληλοι, κλήθηκαν να καλύψουν κενά απόντων συναδέλφων, αναφορικά με τους χώρους φιλοξενίας των παιδιών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του παραπάνω (Πιν. 4), παρατηρείται ότι:

- 4 παιδαγωγοί από το δείγμα της έρευνας είχαν 3 μετακινήσεις,
- 3 παιδαγωγοί είχαν περισσότερες από 5 μετακινήσεις,
- 2 παιδαγωγοί είχαν 1 μετακίνηση,
- 1 παιδαγωγός είχε 5 μετακινήσεις,
- 1 παιδαγωγός είχε 4 μετακινήσεις και άλλος
- 1 παιδαγωγός δεν είχε καμία μετακίνηση.

Πιο συγκεκριμένα 7 παιδαγωγοί είχαν έως 3 μετακινήσεις σε όλα τα χρόνια της υπηρεσίας τους και 5 παιδαγωγοί είχαν πάνω από 4 μετακινήσεις.

Τα στοιχεία αυτού του πίνακα, ενδυναμώνουν την εμπειρία των παιδαγωγών, αφού με τις αλλαγές, απαιτήθηκε να συνεργαστούν με περισσότερα πρόσωπα. Η αλληλεπίδραση, η ανταλλαγή απόψεων και συμπεριφορών βοηθούν τον εργαζόμενο να ολοκληρώνεται κάθε φορά και ο ίδιος ως προσωπικότητα.

4.1.5. Δημιουργία δεσμών από τους παιδαγωγούς.

Πίνακας 5. Πίνακας Συχνοτήτων: Παιδιά με τα οποία δημιουργήθηκε δεσμός

Παιδιά	F	%
6	2	16.7%
7	2	16.7%
8	1	8.3%
10+	7	58.3%
Σύνολο	12	100%

Ζητήθηκε από τους παιδαγωγούς, στην 5^η ερώτηση, να θυμηθούν σε όλα τα χρόνια της υπηρεσίας τους στον επαγγελματικό χώρο, εάν και με πόσα παιδιά απέκτησαν μία ιδιαίτερη συναισθηματική σχέση. Στην ψυχολογία αναφέρεται ο όρος *δεσμός*.

Από τον παραπάνω (Πιν. 5), παρατηρείται ότι:

- 7 παιδαγωγοί από το δείγμα της έρευνας δημιούργησαν δεσμό με 10 παιδιά και άνω,
- 2 παιδαγωγοί με 7 παιδιά,
- 2 παιδαγωγοί με 6 παιδιά και
- 1 παιδαγωγός με 8 παιδιά.

Οι 5 δηλαδή, παιδαγωγοί είχαν αποκτήσει κάτω από 9 συνδέσεις με παιδιά και 7 παιδαγωγοί είχαν 10 ή και παραπάνω συνδέσεις με παιδιά. Αναφερόμαστε αόριστα στους τελευταίους, γιατί και οι ίδιοι, δεν κατάφεραν να μετρήσουν και να θυμηθούν τα παιδιά που είχαν μεγαλύτερη σύνδεση μαζί τους.

4.2. Αποτελέσματα από τη διαδικασία της συνέντευξης.

Από τη μεταφορά των συνεντεύξεων σε γραπτό κείμενο, δημιουργήθηκαν ερωτήματα - θεματικές (Παράρτημα Β2), οι οποίες έδωσαν νόημα στα βιώματα των παιδαγωγών που αφορούν τη δική τους εμπειρική θέση, αναφορικά με τη σύνδεση βρέφους - παιδιού με τη μητέρα του.

4.2.1. Παρατήρηση μητέρας από τον παιδαγωγό (Παιδ.)

Γράφημα 1. Η πρώτη εικόνα της μητέρας

Από το (Γραφ. 1), φαίνεται η προσπάθεια των παιδαγωγών να δημιουργήσουν μια πρώτη εικόνα της μητέρας όταν έρχεται στο χώρο για να δει το παιδί της. Τι παρατηρούν οι παιδαγωγοί στη μητέρα;

- Οι 5 στους 12 παιδαγωγούς του δείγματος παρατηρούν τον τρόπο που συμπεριφέρεται η μητέρα,
- οι 3 παιδαγωγοί παρατηρούν την ψυχολογική της κατάσταση,
- οι 2 την εξωτερική της εικόνα – εμφάνιση και
- 1 την λεκτική της επικοινωνία.

Χαρακτηριστικά οι παιδαγωγοί αναφέρουν :

«Για να μπορέσω να συνδέσω την μαμά με το παιδί της, πρώτα βλέπω,... προσπαθώ να βρω έναν τρόπο να δω πως έρχεται, πως συμπεριφέρεται... κάποιες έρχονται ήρεμες ότι το παιδί τους είναι εδώ, ξέρουν πως θα το δούνε...Πως είναι η ίδια, πως είναι η ψυχολογική κατάσταση. Πρώτα από όλα... βλέπω τι δυσκολίες έχει. Αν είναι ήρεμη ή έρχεται σε ένταση με τη σκέψη «έχετε εσείς το παιδί εδώ και δεν το έχω εγώ στο σπίτι». Αυτά όλα καθορίζουν τον τρόπο που μπορώ να της πω κάτι για να τη βοηθήσω ή η ίδια να ρωτήσει κάτι». (Παιδ.1)

«...Άλλοτε είναι ήρεμες ξέροντας ότι θα το δούνε (το παιδί τους) »(Παιδ. 2,3)

«Προσπαθώ να κάνω οικεία σχέση και ένα οικείο περιβάλλον για την μητέρα, να αισθάνεται άνετα για να μπορεί να εκφραστεί άνετα. Ότι δεν παρακολουθείται, ότι δεν ελέγχεται, να μην πιέζεται. Αντιμετωπίζω πολλές φορές πρακτικά θέματα..... η

μητέρα είναι άπειρη, δύσκολη και αμφιθυμική γιατί δεν ξέρει πως να συνδεθεί, να παίξει με το παιδί της. Τις ενισχύω (τις μητέρες) λεκτικά» (Παιδ. 4)

«Η παρουσία του γονέα παίζει ρόλο, αν έρχεται με ένα παιχνιδάκι, αν όμως είναι ταλαιπωρημένος βρώμικος τότε απωθεί το παιδί και μένα... εκεί έχει πρόβλημαπως θα προσεγγίσει το παιδί;...» (Παιδ. 6)

«...Όταν έρχεται η μητέρα προσπαθώ να της δώσω χρόνο... να καταλάβει το χώρο.....Την παρατηρώ στην αρχή έως ότου να μη τη φοβάμαι, έως ότου την εμπιστευτώ...» (Παιδ. 7)

«γιατί δεν ξέρεις σε τι ψυχολογική κατάσταση βρίσκεται η μητέρα όταν έρχεται εκείνη τη μέρα στο χώρο.....» (Παιδ.11)

4.2.2. Ερωτήσεις μητέρων για το παιδί τους.

Γράφημα 2. Συχνές ερωτήσεις μητέρων για το παιδί

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του παραπάνω (Γραφ. 2), όλοι οι παιδαγωγοί του δείγματος απάντησαν ότι οι συχνές ερωτήσεις που κάνει η μητέρα για το παιδί της είναι, αν έχει πάρει βάρος, ύψος, αν έχει κάνει εμβόλια, αν έχει περπατήσει (όλα αναφέρονται ως αναπτυξιακά στάδια).

Επίσης 7 παιδαγωγοί απάντησαν ότι ρωτάνε για τις συνήθειες του παιδιού, αν παίζει με τα άλλα παιδιά και με τι παιχνίδια του αρέσει να ασχολείται.

Τέλος 2 παιδαγωγοί απάντησαν ότι οι μητέρες ρωτάνε αν τρέφεται σωστά το παιδί.

Σημαντικό για τη μητέρα που έρχεται να δει το παιδί της, είναι να μάθει για τις συνήθειες του. Αυτό θα τη βοηθήσει ώστε να μπορέσει να έρθει κοντά στο παιδί της και το παιδί να αισθανθεί ασφάλεια κοντά της.

Ένας σημαντικός αριθμός μητέρων ρωτάνε αν το παιδί τους έχει πάρει βάρος και αυτή η ερώτηση συνοδεύεται με το αν τρώει καλά. Μητέρες που αργούν να ξαναέρθουν, ένα - δύο μήνες μετά, συνήθως ρωτάνε αν έχει περπατήσει το παιδί τους, αν έχει μπουσουλήσει, αν κάθεται. Οι παιδαγωγοί αναφέρουν: «...Οι μητέρες έρχονται στο χώρο και ρωτάνε για τις συνήθειες του παιδιού τους, τι του αρέσει να κάνει, αν έχει πάρει βάρος, αν έχει περπατήσει, αν παίζει με τα άλλα παιδιά. Την καθημερινότητά του» (Παιδ. 1)

«..... Η μητέρα συνήθως ρωτάει για την ανάπτυξή του, για το φαγητό του, να της δείξουμε το αλλαγά του.....» (Παιδ. 2)

«.....Αν είναι ήρεμη η κατάσταση, είναι πιο εύκολο να της πω και να ρωτήσει πως είναι το παιδί στη καθημερινότητά του, τι του αρέσει, αν έχει πάρει βάρος, αν έχει περπατήσει, αν παίζει με τα άλλα παιδιά....»(Παιδ. 3)

«... Οι ίδιες όταν έρχονται στο χώρο ρωτάνε πως είναι το παιδί τους όταν δεν είναι εκείνες μαζί του, αν κοιμάται, αν τρώει καλά, αν κάνει κάποια πρόοδο, πως να το ταΐσουν , πως να το κάνουν μπάνιο...» (Παιδ. 4)

«...Η μητέρα συνήθως, ρωτάει όταν έρχεται στο χώρο, πόσα κιλά είναι (το παιδί), θα ρωτήσει....αν έφαγε, τι κάνει, κλαίει, είναι ανήσυχο, τι παιχνίδι του αρέσει να παίζει. Το αρχικό το βασικό...βέβαια που ρωτάει είναι πόσα κιλά είναι...» (Παιδ. 5).

«...Όταν έρθει η μητέρα ρωτάει τι ώρα κοιμάται το παιδί της, ποιος είναι ο φίλος του, τι του αρέσει να τρώει, με ποιο παιδί κάνει παρέα, με ποια κοπέλα είναι πιο κοντά.....» (Παιδ. 6)

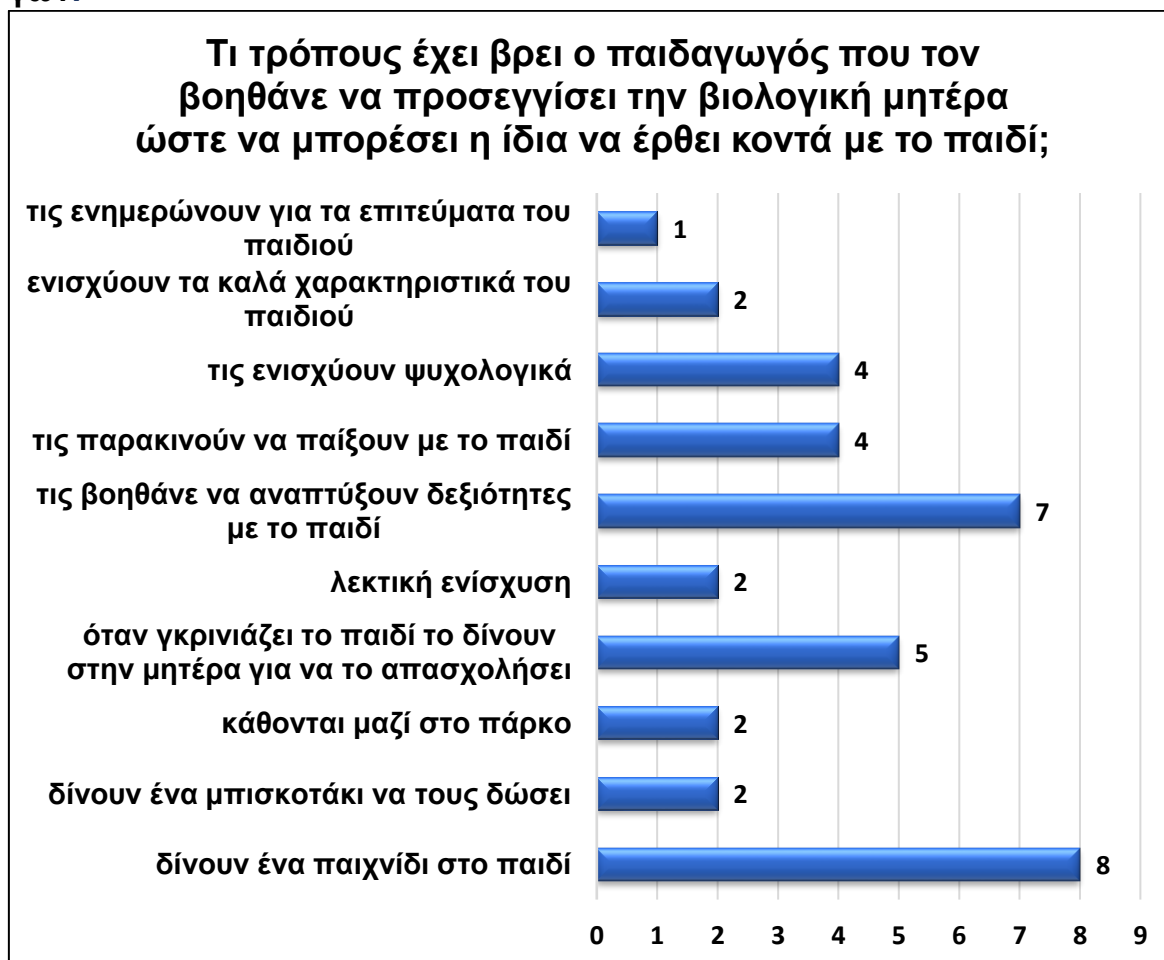
«...Τις περισσότερες φορές η μητέρα δεν ρωτάει, ίσως και εκείνες δεν ξέρουν τι να ρωτήσουν εάν έχουν πολύ καιρό να έρθουν...και αν δεν έρχεται συχνά δεν ξέρει τι να ρωτήσει.. Μετά από πολλές επισκέψεις, τότε μπορεί να ρωτήσει για το βάρος του, για το ύψος του. Το βάρος τους ενδιαφέρει....» (Παιδ. 8)

«...Η ίδια ρωτάει αν είναι ήρεμο, τι τρώει το παιδί της, αν κοιμάται καλά, αν είναι ήσυχο, αν κλαίει, γιατί δεν έρχεται κοντά της, ζητάνε βοήθεια στο τάισμα του παιδιού τους...» (Παιδ. 10)

«...Οι μητέρες από τα πρακτικά μέρη είναι οι πρώτες ερωτήσεις που κάνουν αν είναι ήσυχο, αν κλαίει, αν τρώει, αν κοιμάται καλάκάποιες ρωτάνε για τα αναπτυξιακά του, έχουν τις ανησυχίες τους κάποιες.....αυτές που κάνουν πιο βαθιές ερωτήσεις, πως είναι, αν έχει κάνει τα εμβόλιά του. Αν ρωτάει κάτι η μαμά, είναι σχετικά με το φαγητό του, αν τρώει όλο το φαγητό, αν τρώει καλά, αν κλαίει όταν εκείνη

φεύγει, πόσο πολύ κλαίει όταν φύγει, αν είναι καλάσχετικά ότι έχει σχέση με την υγεία του, το φαγητό του.» (Παιδ. 11)

4.2.3. Προσέγγιση βρέφους από τη μητέρα του, με τη βοήθεια των παιδαγωγών.

Γράφημα 3. Τρόποι προσέγγισης παιδαγωγού προς την μητέρα

Από το παραπάνω (Γραφ. 3), παρατηρείται ότι:

- 8 παιδαγωγοί του δείγματος προσπαθούν να προσεγγίσουν την μητέρα δίνοντας ένα παιχνίδι στο παιδί για να μπορέσει να παίξει με την μητέρα,
- 7 παιδαγωγοί τις βοηθάνε να αναπτύξουν δεξιότητες με το παιδί, όπως να μάθουν οι μητέρες να το ταΐζουν ή να το κάνουν μπάνιο. Επίσης,
- 4 παιδαγωγοί τις παρακινούν να παίξουν με το παιδί και τις ενισχύουν ψυχολογικά. Τέλος, -

- 2 παιδαγωγοί, της δίνουν ένα μπισκοτάκι για να το δώσουν στο παιδί, κάθονται μαζί τους στο πάρκο (ο παιδαγωγός με την μητέρα και το παιδί), τις ενισχύουν λεκτικά, τις ενισχύουν για τα καλά χαρακτηριστικά του παιδιού και -1 παιδαγωγός τις ενημερώνει για τα επιτεύγματα του παιδιού.

Χαρακτηριστικά μας λένε:

«...Όταν έρχεται (η μητέρα) στο χώρο εμείς κρατάμε το παιδί αγκαλιά για να βλέπει τη μητέρα του, του δίνουμε ένα παιχνίδι και το παιδί μας ακουμπάει. Της δίνουμε (της μητέρας) ένα μπισκοτάκι να του δώσει. Έως ότου το παιδί ξεθαρρέψει και πάει στη μητέρα του. Άλλες φορές μπορεί να πάρει περισσότερο χρόνο. Να καθήσουμε μαζί κάτω στο πάρκο και το παιδί να είναι κάπου στη μέση και να ακουμπάει εμένα. Αντιλαμβάνονται ότι έρχεται για αυτά και μετά μας αφήνουν σταδιακά. Όταν γκρινιάζει της λέμε να το απασχολεί, να του μιλάει, να μην το αφήνει να κοιτάει γύρω - γύρω...» (Παιδ. 2) .

«...Θεωρώ ότι είναι ωφέλιμο για το παιδί και για τη μητέρα να έχει αυτό τον δεσμό και να τον ενισχύω... Προσπαθώ να αναπτύξουν δεξιότητες για να το φροντίσουν, για να το ταίσουν, να το αλλάξουν... Σε δεύτερο χρόνο τους λέω πράγματα για να ενισχύσω τα καλά χαρακτηριστικά του παιδιού της, για να γίνει καλύτερα η σύνδεσή τους ώστε να γνωρίσει κάποια πράγματα που κάνει το παιδί της το χρόνο που δεν το βλέπει. Για να αισθάνεται ότι είναι κοντά στο παιδί της....Θέλω να αποκτήσει γνώσεις για το παιδί της, πως αναπτύσσεται, της λέω παιδαγωγικά πράγματα, ψυχολογικά θέματα (χωρίς να επεμβαίνουμε στη δουλειά των ψυχολόγων) για ότι αφορά την ηλικία του, για να μη περιμένει η μητέρα περισσότερα πράγματα από το παιδί της. Να αντιλαμβάνεται το αναπτυξιακό του στάδιο. Να χαίρεται για τα επιτεύγματα του παιδιού της. Θα ήθελα να είναι η αντίληψή της θετική για το παιδί, γιατί δεν ξέρουν πόσο θα συνδεθούν με το παιδί τους... ότι μπορούν να συνδεθούν με το παιδί τους... αυτό κάνω...» (Παιδ. 4)

«...Όταν έρχεται η μητέρα προσπαθώ να της δώσω το παιδί της να το παίξει, να το ταίσει αρχικά από τις βασικές ανάγκες του παιδιού αλλά πιο πολύ να το έχει αγκαλιά, να το νοιώσει πάνω της.....Λεκτικά την ενισχύω λέγοντάς της πως της μοιάζει, πως την κοιτάει, ότι την αναγνωρίζει..... Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα δέσιμο του παιδιού με τη μητέρα του...» (Παιδ. 5)

«...Οι πρακτικές διαφέρουν, αλλάζουν με τη προσωπικότητα του γονέα και την προσωπικότητα του παιδιού, βλέπω πως θα συμπεριφερθώ.... Άλλοτε δείχνω χαρά. Λέω στο παιδί «να!! ήρθε η μαμά σου, δεξ τι σου έφερε!!!!» Αυτό!...αυτό κάνω

εγώ όταν βλέπω ότι ο γονέας θέλει να είναι κοντά στο παιδί. Σημαντικό ρόλο παίζει να γνωρίζει συνειδητά γιατί έρχεται ο γονιός επίσκεψη, γιατί έρχεται να δει το παιδί του. Αναγκαστικά έρχονταιΚάποιες φορές, δε νοιώθουν οι μητέρες γιατί έρχονται εδώ βάση των καταστάσεων και των συναισθημάτων που βιώνει ο ίδιος π.χ. από τη χρήση. Όταν έχει τη συναίσθηση γιατί έρχεται...τότε έχουμε μεγαλύτερη ώθηση και εμείς για να βοηθήσουμε...» (Παιδ. 6)

«Συνήθως λέω στη μητέρα να έρθει κοντά στο παιδί της αφού χαμηλώσει και έρθει στο ύψος του παιδιού να τη δει, να τη κοιτάξει γιατί θέλει να είναι εδώ κοντά στο παιδί.... Την παροτρύνω να το κοιτάξει, να το πάρει αγκαλιά να το νοιώσει. Για να καταλάβει το παιδί ότι η μητέρα έρχεται για εκείνο. Αυτά στις καλές περιπτώσεις....Η παρουσία του γονέα παίζει ρόλο αν έρχεται με ένα παιχνιδάκι αν όμως είναι ταλαιπωρημένος βρώμικος τότε απωθεί το παιδί και μένα εκεί έχει πρόβλημαπως θα προσεγγίσει το παιδί.....Όταν το παιδί αρνείται να πάει κοντά στη μητέρα, τότε παίρνω το παιδί αγκαλιά ή από το χέρι και πάμε μαζί κοντά στη μητέρα. Μπαίνω στη μέση. Ένα παιχνίδι βοηθάει τη μητέρα να έρθει το παιδί κοντά της...» (Παιδ. 6)

«...Όταν η μητέρα είναι εδώ της λέω τι αρέσει στο παιδί της, ποιο παιχνίδι του αρέσει ώστε να το γνωρίσει. Τι φαγητό του αρέσει για να το φέρει την επόμενη φορά(γιαούρτι)...» (Παιδ. 7)

«Όταν έρχεται και το παιδί είναι μεγάλο, δείχνω στο παιδί... αυτή η κυρία που ήρθε (είναι γνωστό πρόσωπο, για να νοιώσει ασφάλεια)... που ήρθε να μας δει. Απευθύνομαι στο μικρό «ήρθε η μαμά σου», «ήρθε να δει τι κάνεις». Του δείχνω ένα παιχνίδικαι κάθομαι μαζί του για να νοιώσει ασφάλεια απευθύνομαι στο παιδί να ρίξει τη μπάλα προς τη μαμά, δώστην πίσω...και λέω να τη ρίξει στη μητέρα του. Αν κρατάει κάτι στο χέρι της «Δες τι όμορφο δώρο σου έφερε» ...ώστε να αισθανθεί ασφάλεια το παιδί» (Παιδ. 8)

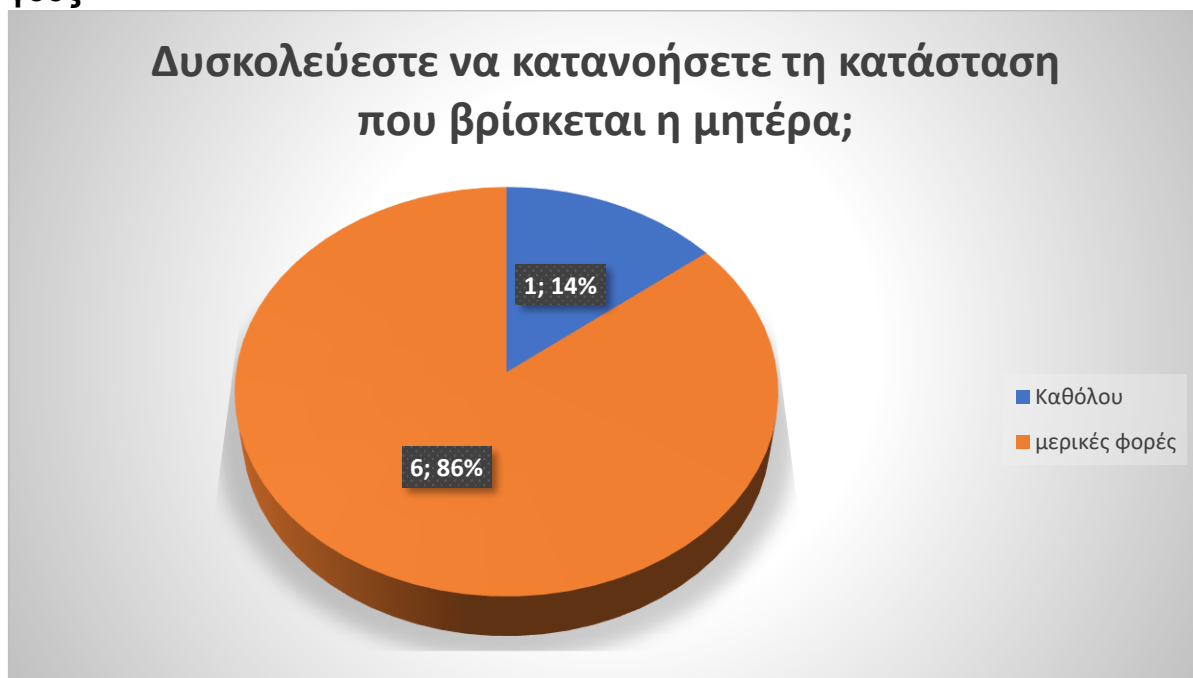
«...Όταν έρχεται η μητέρα στο χώρο, το παιχνίδι βοηθάει το παιδί να πάει στη μητέρα του. Το έχω αγκαλιά, κρατάει ένα παιχνίδι για να το δώσει στη μητέρα του για να καταφέρει να τη προσεγγίσει (στα μεγάλα παιδιά συνήθως). Δυσκολία υπάρχει στα μεγαλύτερα παιδιά. Στα μικρότερα παιδιά είναι πιο εύκολα τα πράγματα. Σε καμία περίπτωση, σίγουρα δε δίνω κατευθείαν το παιδί στη μαμά... και ζητώ από τη μαμά να του δώσει σιγά - σιγά ένα παιχνίδι...» (Παιδ. 9)

«...Της δίνουμε ένα παιχνίδι για να έρθει πιο κοντά στο παιδί της. Το παιδί πρέπει να είναι ήρεμο και σταδιακά να πηγαίνει κοντά της..., θα προτιμούσα να ενίσχυα την αγκαλιά... και να βλέπει ο ένας τον άλλον, να του τραγουδήσουν... να της

πω «βάλτο στην αγκαλιά σου να ακούσει την καρδιά σου»... να του δώσουν το γάλα του. Να δουν τις αντιδράσεις του... πως θα αντιδράσει... και την ενισχύω να ρωτάει για το παιδί... τα βασικά... την αγκαλιά και τη φροντίδα θεωρώ, νομίζω...είναι πολύ σημαντικό για να ενισχύω το δεσμό. Σε μεγαλύτερο παιδί αυτό που κάνω, της δείχνω πιο παιχνίδι του αρέσει, θα τη βοηθήσω να καταλάβει τι κάνει το παιδί, μπορεί να κάνει ένα παζλ....(το παιδί μπορεί να πει), «έχω και τη μαμά μου δίπλα και της δείχνω τι μπορώ να κάνω»...έτσι ενισχύεται η σχέση... Σίγουρα το πρώτο που μου έρχεται στο μυαλό όταν έρχεται η μαμά είναι να θυμηθώ τι κάνει το παιδί καλύτερα, ποια πρόοδο έχει κάνει στα αναπτυξιακά του..., να της πούμε τι τραγούδι του αρέσει. Να δει πως αντιδρά σε ένα τραγουδάκι που του έχω πει και αντιδρά για να το πει και εκείνη, να θυμηθώ τι του αρέσει... εάν κρατιέται (στέκεται) θα δείξουμε στη μαμά τι ωραία που κρατιέσαι και πως πας να περπατήσεις να το δει και εκείνη...» (Παιδ. 11)

«...Μετά να της πω να το χαϊδέψει, να του μιλήσει. Στα μωρά κάποιες φορές δεν λειτουργεί και αυτό... είναι λίγο πιο διαφορετικά... θα τη φέρω στο σαλόνι να του γελάσει, να το προσεγγίσει.... το μεγάλο πάει μόνο του στην αγκαλιά της μητέρας...» (Παιδ. 12).

4.2.4. Δυσκολία κατανόησης της κατάστασης της μητέρας από τους παιδαγωγούς

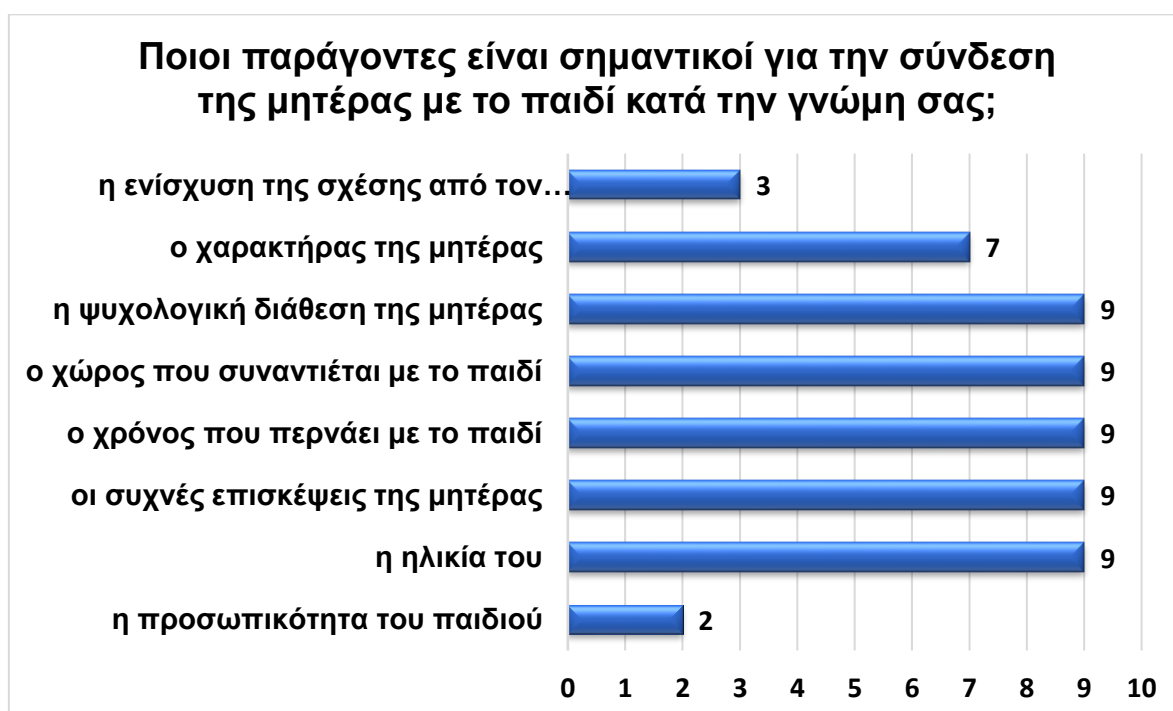
Γράφημα 4. Δυσκολία κατανόησης της κατάστασης στην οποία βρίσκεται η μητέρα.

Από το παραπάνω (Γράφ. 4), παρατηρείται ότι 6 παιδαγωγοί του δείγματος που αναφέρθηκαν στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται η μητέρα, δυσκολεύτηκαν μερικές φορές, να την αντιμετωπίσουν. Ένας παιδαγωγός, δεν αντιμετώπισε καμία δυσκολία με την αρνητική εικόνα της κατάστασης της μητέρας.

«Προσωπικά δεν έχω αντιμετωπίσει κάποιες δυσκολίες με τις μητέρες. Συνήθως αντιμετωπίζαμε δυσκολίες μόνο στις χρήστριες. Ήταν έντονη η παρουσία τους που φώναζαν στο χώρο, κάποιες δεν μπορούσαν να το έχουν αγκαλιά (το παιδί τους) και είμασταν σε δύσκολη θέση...εκείνη την ώρα είναι πολύ δύσκολο για εμάς...» (Παιδ. 4)

«Πολλές φορές μπαίνω στη θέση της μητέρας για να καταλάβω πως σκέφτεται, για να μπορέσω να αντιληφθώ τη συμπεριφορά της... Μπαίνω πολλές φορές στη θέση της γιατί παράδειγμα μπορεί να είναι ξένη και να μη γνωρίζει τη γλώσσα μας και δεν μπορεί να εκφραστεί για να προσεγγίσει να πλησιάσει το παιδί της και δεν ξέρει τα ελληνικά». (Παιδ.1, 8)

4.2.5. Παράγοντες σύνδεσης βρέφους με τη μητέρα του.

Γράφημα 5. Παράγοντες σύνδεσης μητέρας με το παιδί.

Σύμφωνα με το παραπάνω (Γραφ. 5),

9 παιδαγωγοί από τους 12 του δείγματος θεωρούν σημαντικό παράγοντα για τη σύνδεση της μητέρας με το παιδί,

- την ηλικία του παιδιού,
- τις συχνές επισκέψεις της μητέρας,
- το χρόνο που περνάει με το παιδί,
- το χώρο που συναντιέται με το παιδί και
- τη ψυχολογική διάθεση της μητέρας.

Επίσης, 3 παιδαγωγοί θεωρούν σημαντικό παράγοντα την ενίσχυση της σχέσης από τους ίδιους και 2 παιδαγωγοί θεωρούν σημαντικό παράγοντα σύνδεσης, την προσωπικότητα του παιδιού.

Ο *χαρακτήρας της μητέρας* ως παράγοντας, αναφέρθηκε από 7 παιδαγωγούς.

Διαβάζοντας τις συνεντεύξεις, οι παιδαγωγοί μας λένε :

«... *Στηρίζω τη σχέση, την ενισχύω και στηρίζω αν η μητέρα πραγματικά θέλει το παιδί της... αν φαίνεται ότι ενδιαφέρεται...*» (Παιδ.7), «...*με ενδιαφέρει η σύνδεση του παιδιού με τη μητέρα του*» (Παιδ.9), «... *μετά να της πω να το χαϊδέψει, να του μιλήσει... Στα μωρά κάποιες φορές δεν λειτουργεί...είναι λίγο πιο διαφορετικά να τη φέρω στο σαλόνι να του γελάσει για να το προσεγγίσει... πιο συχνή να είναι η επαφή με το μωρό... να το εξυψώνουμε στα μάτια της από τα άλλα παιδιά, ότι είναι το καλύτερο παιδί που υπάρχει ...*» (Παιδ.12)

«*Το πέρασμα του χρόνου, μας δείχνει τι ζητάει η μητέρα από την επίσκεψή της. Έχω δει στην αρχή να έρχεται αλλιώς, και μετά να αδιαφορεί. Να έρχεται και να βλέπει την ώρα για να φύγει (στο δεκάλεπτο)*» (Παιδ.10)

«*Αν έρχεται συχνά (η μητέρα) είναι καλύτερα... Αν οι επισκέψεις είναι συχνές και τακτικές έχουν δηλαδή μία σειρά τότε ο χρόνος που δίνεται στις μητέρες είναι αρκετός. Οι αραιές και σπάνιες επισκέψεις δε βοηθάνε στη σύνδεση. Έχει μια σειρά πραγμάτων... Μετά από πολύ καιρό... το βλέπει... πιο μεγάλο και εκείνο θέλει άλλα πράγματα από εκείνη. Έχει χάσει κάποια πράγματα... αν ερχόταν θα τα είχε δει... Στη διαδικασία σύνδεσης σημαντικό ρόλο παίζει η προσωπικότητα του παιδιού αλλά και η ηλικία του. Αν είναι βρέφος τα πράγματα είναι πιο εύκολα. Η παρουσία του παιδαγωγού είναι σημαντική ανάλογα με την αντίδραση του παιδιού... Θεωρώ επίσης ότι ακόμα και από τη μικρή επίσκεψη της μητέρας το παιδί παίρνει κάτι από εκείνη*». (Παιδ.1,3)

«Όταν το παιδί είναι μικρό και έρχεται η μαμά συχνά δεν υπάρχει δυσκολία. Αν το παιδί είναι μεγαλύτερο υπάρχει θέμα. Όταν η μητέρα έρχεται συχνά να δει το παιδί της, δεν υπάρχει δυσκολία στη σύνδεση μητέρας - παιδιού. Οι σπάνιες επισκέψεις δυσκολεύουν.» (Παιδ. 2)

«Θεωρώ ότι για το παιδί είναι σημαντικό να υπάρχει η σύνδεση αυτή. Πάντα προσπαθώ να συνδέσω τη μητέρα με το παιδί της. Πολλές φορές οι μητέρες έχουν αμφιθυμία. Κρατιούνται ψυχολογικά. Περιμένουν να τους πω ότι μπορούν να τα καταφέρουν.» (Παιδ.4)

«...Ο χρόνος είναι αρκετός αν το παιδί είναι μικρό, οι δύο ώρες είναι αρκετές γιατί το μωρό μετά το φαγητό θέλει να κοιμηθεί. Το μεγαλύτερο παιδί μπορεί μετά το φαγητό να καθίσει μαζί της, να παίξουν. Περισσότερο χρόνο χρειάζονται τα μεγαλύτερα παιδιά...» (Παιδ.5)

«... Αν η μητέρα έρχεται συστηματικά, τακτικά τότε ο χρόνος είναι αρκετός». (Παιδ.6) «...Πρέπει να έρχονται συχνά, για να χτίζεται η σχέση τους, για να μην έχει διακοπή η σχέση τους» (Παιδ. 7)

«Ο χρόνος που έρχονται δεν βοηθάει στη σχέση με το παιδί της. Θα μπορούσε να είναι πιο συχνή κάθε εβδομάδα και να είναι λίγο παραπάνω αν θέλουμε να ενισχύσουμε τη σχέση» (Παιδ. 8)

«...Δεν παίζει ρόλο ο χρόνος δεν βοηθάει κάπου... αν δεν ενδιαφέρεται η μητέρα.» (Παιδ.9)

«... Ο χρόνος που διαθέτει για το παιδί της θα ήθελα να είναι ποιοτικός. Αν είναι τέτοιος, τότε είναι αρκετός. Παίζει ρόλο... κατά πόσο είναι προσηλωμένη η μητέρα στο παιδί της...» (Παιδ. 10)

«Η συνάντηση εκτός χώρου των παιδιών... πιστεύω ότι είναι βοηθητικό για την ανάπτυξη αυτής της σχέσης.» (Παιδ. 6)

«Πολλές φορές οι ίδιες είναι που δε βοηθάνε στη διαδικασία να έρθουν κοντά στο παιδί τους. Μπορεί να είναι αδιάφορη και δεν θέλει αυτή τη σχέση. Δεν επιμένω...» (Παιδ. 7)

«Θα ήταν καλό να βλέπει το παιδί της σε έναν οικείο χώρο. Για να νοιώθει καλύτερα το παιδί. Να ξέρει και το παιδί όμως το χώρο, να του είναι γνώριμος. Και όχι να το απομονώσεις. Στην αρχή καλό να είναι μαζί με τα άλλα παιδιά... Έχω ζήσει παιδιά που αντιδρούσαν, δυσκολεύτηκαν σε άλλο χώρο γιατί ο χώρος δεν ήταν γνώριμος.» (Παιδ. 9)

4.2.6. Η συμβολή και η σημαντικότητα του χώρου.

Γράφημα 6. Καταλληλότητα του χώρου

Γράφημα 7. Λόγοι μη καταλληλότητας

Στο προηγούμενο (Γραφ. 5), αναφέρθηκε η σημαντικότητα του χώρου για το παιδί και τη μητέρα. Στο (Γραφ. 6), σύμφωνα με τους παιδαγωγούς του δείγματος, οι περισσότεροι (11 άτομα), θεωρούν ότι ο χώρος που βρίσκεται η μητέρα με το παιδί δεν είναι ο κατάλληλος για να συνδεθούν μεταξύ τους.

Οι λόγοι που ενισχύουν την άποψή τους αυτή καταγράφεται στο (Γραφ. 7), και είναι:

- αποσπάται η προσοχή της μητέρας από τα άλλα παιδιά στον ίδιο χώρο, με αποτέλεσμα
- ο χρόνος να είναι λιγότερο δημιουργικός μεταξύ παιδιού και μητέρας.

«Αν ήταν χωριστά (εννοούν όχι στον ίδιο χώρο), ο χρόνος θα ήταν πιο δημιουργικός.» (Παιδ. 1, 4)

«Σίγουρα τα άλλα παιδιά δυσκολεύονται βλέποντας αυτή τη διαδικασία και το δικό της παιδί μπορεί εύκολα να αποσπάται από τα άλλα παιδιά. Θεωρώ το χώρο δεδομένο...Θα ήταν καλά να υπάρχει άλλος χώρος, γιατί σίγουρα, τελικά...δυσκολεύει.» (Παιδ.2, 10)

«...Τα άλλα παιδιά στο χώρο δεν κάνουν τη διαδικασία εύκολη. Δε βοηθάει για να έχει το παιδί την αποκλειστικότητα της μητέρας του... γυρνάνε γύρω - γύρω και τα μεγάλα παιδιά...» (Παιδ. 5)

«Ο χώρος που γίνεται η συνάντηση θα μπορούσε να είναι διαφορετικός γιατί μπορεί τα μεγαλύτερα παιδιά να ζηλέψουν και το δικό της παιδί να βλέπει τα άλλα

παιδιά και να μην ανταποκρίνεται στο κάλεσμα της μητέρας του... να απομακρύνεται.» (Παιδ. 6)

«Ο χώρος έχει πολλά παιδιά και πολλές φορές αποσπάται η προσοχή της μητέρας..., γιατί τα μεγάλα παιδιά έρχονται κοντά της για να τα πάρει αγκαλιά. Να τα μιλήσει, να τα παίξει. Δεν βοηθάει.»(Παιδ. 8)

4.2.7. Παράγοντες εμπιστοσύνης παιδαγωγού - μητέρας.

Γράφημα 8. Παράγοντες που δημιουργούν την εμπιστοσύνη στον παιδαγωγό προς την μητέρα

Όπως φαίνεται στο (Γραφ. 8), και σύμφωνα με 10 παιδαγωγούς του δείγματος, ο χρόνος που περνάει η μητέρα με το παιδί είναι σημαντικός παράγοντας για να την εμπιστευτούν. Ενώ 6 από τους παιδαγωγούς θεωρούν σημαντικό παράγοντα, τον τρόπο συμπεριφοράς της μητέρας προς το παιδί.

«Υπάρχουν αυτές (οι μητέρες) που θέλουν να έρχονται... Αν η μητέρα καθυστερεί να έρθει τα πράγματα είναι πιο δύσκολα. Το παιδί απομακρύνεται ακόμα πιο πολύ από τη μητέρα του...»(Παιδ.6)

«Όταν η μητέρα παλεύει για αυτή τη σχέση, προσπαθώ να τη βοηθήσω... αν δεν πάει κοντά της αλλά έπρεπε να θυμώσει με τον εαυτό της...βρίσκομαι σε δύσκολη θέση ...»(Παιδ.7)

Έχει συμβεί...«Εκεί που έρχονταν και ήθελαν να μείνουν πολύ, τώρα στο δεκάλεπτο θέλουν να φύγουν.»(Παιδ.10)

«Φαίνεται σε όλους τους συναδέλφους αν έρχεται η μητέρα απλά για να έρχεται.. το ταΐζει και έρχεται μόνο για αυτό αφού το τάισα «να είμαι εντάξει το ταΐζω σωστά» τότε όλα είναι καλά...δεν παίζει καθόλου μαζί του και φεύγει.....»(Παιδ.11)

4.2.8. Πως διευκολύνονται οι παιδαγωγοί στο έργο τους.

Γράφημα 9. Τρόποι διευκόλυνσης για την αντιμετώπιση του παιδαγωγού προς την μητέρα.

Σύμφωνα με το παραπάνω (Γραφ. 9),

- 9 παιδαγωγοί από τους 12 του δείγματος θεωρούν πως πρέπει να γνωρίζουν την ψυχική κατάσταση της μητέρας για να ξέρουν τον τρόπο που θα την αντιμετωπίσουν,
- 7 παιδαγωγοί θεωρούν ότι για την καλύτερη αντιμετώπιση της μητέρας πρέπει να γνωρίζουν το χαρακτήρα της,
- 4 παιδαγωγοί θέλουν η μητέρα να προσαρμόζεται στη λειτουργία του χώρου,
- 4 παιδαγωγοί θα ήθελαν να γνωρίζουν εάν η μητέρα κάνει χρήση ουσιών,
- 3 παιδαγωγοί θέλουν η μητέρα να τηρεί τους κανόνες του χώρου και
- 2 παιδαγωγοί θεωρούν ότι πρέπει η μητέρα να συνοδεύεται από Κοινωνική Λειτουργό

Πιο συγκεκριμένα: «Από την επαγγελματική μου πλευρά θέλω να τηρεί η μητέρα τα στάνταρ του χώρου, πως λειτουργεί... οι κανονισμοί του χώρου είναι για όλους ίδιοι... δεν αλλάζουν...» (Παιδ. 1,3)

«Γιατί κάποιες φορές δεν μπορούν να κατανοήσουν αυτό που τους λέμε. Όταν αντιμετωπίζουν ψυχιατρικά προβλήματα είχαν μια διαφορετική προσέγγιση με το παιδί τους.» (Παιδ.10)

«Θα με βοηθούσε να ήξερα κάποια πράγματα για τη μητέρα, γιατί τώρα προσπαθούμε μόνοι μας να μάθουμε κάτι για τη μητέρα και χάνουμε χρόνο για να δούμε πως θα την προσεγγίσουμε...» (Παιδ. 2)

«...Κατά τα άλλα, έχει σχέση με τη προσωπικότητα της μητέρας... Σίγουρα πρέπει και εμείς να ενημερωνόμαστε για τη μητέρα, από τη στιγμή που έρχεται πρώτη φορά και δεν έχουμε χρόνο να τη δούμε... Δεν ξέρω σε τι φάση ψυχολογική είναι. Αν είναι ψυχικά καλά δηλαδή. Σίγουρα!! Μπορεί να αντιμετωπίσεις και έναν άλλο (κακό) εαυτό και άλλες φορές έναν καλό. Θα πρέπει να διαχειριστείς αυτό που συμβαίνει γιατί έχεις και τα άλλα παιδιά να προστατεύσεις...» (Παιδ. 3)

«...Σημαντικό για τη συνεργασία των ομάδων (επαγγελματιών του χώρου) θα ήταν να ξέρω κάποια πράγματα για τη μητέρα, για να ξέρω πως να την αντιμετωπίσω (άλλη αντιμετώπιση της αλλοδαπής, τυχαία στη χώρα, σε δυσκολία, ανήλικης, χρήστρια ουσιών). Όταν έρχεται ασυνόδευτη, την μαθαίνω σιγά - σιγά με την εμπειρία μου μετά από καιρό... Θα ήταν καλό να μας έχουν ενημερώσει και να μην έρχεται μόνη της... Τώρα που είμαστε λίγοι παιδαγωγοί στη βάρδια, την αφήνω πολλές φορές (την μητέρα) να παλεύει μόνη της, δεν μπορώ να την παρατηρήσω. Έχω και τα άλλα παιδιά...» (Παιδ. 4)

«Κάποιες από αυτές δεν είναι ήπιες περιπτώσεις..., για μένα θα πρέπει να συνοδεύονται από την Κοινωνική Λειτουργό που έχει συνεργασία... αν είναι χρήστρια και επειδή προέχει η ασφάλεια των παιδιών και έρχεται ασυνόδευτη, δεν της δίνω πολλά περιθώρια.» (Παιδ. 7)

«Όταν προκύπτουν όμως δυσκολίες ζητάω την επόμενη φορά που θα έρθει επίσκεψη η μητέρα, να συνοδεύεται... Ανάλογα με το γονέα, τη ψυχολογική του κατάσταση είναι και η δική μου συμπεριφορά και προσπάθεια. Αν είναι συνεργάσιμη, μιλάω στο παιδί για εκείνη, ακόμα και όταν εκείνη δεν είναι εδώ. Αφήνω πράγματα να τα κάνει μαζί της, όταν θα έρθει... Θα ήθελα να ξέρω κάτι για τη μητέρα, βέβαια αν ξέρω τι θέλει δεν την αντιμετωπίζω με καχυποψία... Θα ήταν πιο εύκολο για μένα... να μου πει κάποιος αν είναι κατάλληλη να το ταΐσει... έχει συμβεί να ταΐσει μια μαμά το παιδί της και το έθεσε σε κίνδυνο. Με ενδιαφέρει η ασφάλεια του παιδιού και προσπαθώ... δεν ξέρω αν είναι κατάλληλη. Να είναι ενημερωμένη η ίδια για το χώρο. Θέλω να μου πει κάποιος αν είναι ικανή, ότι είναι υπεύθυνη. Κάποιες φορές θέλω να

μου εγγυηθεί κάποιος για αυτή τη μητέρα..., στην αρχή η μαμά είναι ένα άγνωστο πρόσωπο για το παιδί... και για μένα... πρέπει να τη γνωρίσω... να την εμπιστευτώ.» (Παιδ. 7)

«Θέλω να γνωρίζω πράγματα για τη μαμά γιατί είναι άγνωστη για μένα. Θα ήθελα να ξέρω... Όχι τα πολύ προσωπικά, για να μπορώ να βοηθηθώ στη δουλειά μου... να μάθω για τη συμπεριφορά της...» (Παιδ. 8)

«Σίγουρα, θα ήθελα να ξέρω κάποια στοιχεία για την ίδια τη μητέρα, δυο τρία στοιχεία... προτού να τη γνωρίσω, το πως θα μπορούσε να κινηθεί στο χώρο... να μου πει η κοινωνική υπηρεσία εκ των προτέρων κάποια πράγματα για να τη βοηθήσω... να είμαστε ενημερωμένοι για κάποια πράγματα... και να παρακολουθήσουμε... εμείς θα τα καταλάβουμε μετά από καιρό, μετά από γεγονότα... ξαφνικά βλέπω κάποια πράγματα.» (Παιδ. 11)

«...Θα βοηθούσε αν ήμουν γνώστης της συμπεριφοράς της μητέρας, θα ήταν καλύτερα...» (Παιδ. 12).

4.2.9. Σχέση παιδαγωγού – μητέρας.

Γράφημα 10. Σχέση παιδαγωγού – μητέρας

Από το παραπάνω (Γραφ.10), παρατηρείται ότι:

- 9 παιδαγωγοί από το δείγμα, αντιμετωπίζουν δυσκολία στη σχέση τους με την μητέρα, και
- 7 παιδαγωγοί αναφέρουν ότι οι σχέσεις τους, παρότι είναι κάποιες φορές δύσκολη, είναι λειτουργικές.

Όπως αναφέρεται στη πρώτη συνέντευξη χαρακτηριστικά: «..οι μητέρες δυσκολεύονται να συνεργαστούν αλλά... σπάνιες φορές δυσκολεύτηκα να συνεργαστώ με τη μητέρα...»

4.2.10. Προτάσεις Παιδαγωγών για καλύτερη σύνδεση παιδιού με τη μητέρα του.

Γράφημα 11. Προτάσεις για καλύτερη σύνδεση μητέρας – παιδιού

Σύμφωνα με όλους τους παιδαγωγούς του δείγματος, η μητέρα θα πρέπει να βρίσκεται κατά την επίσκεψή της, με το παιδί εκτός του χώρου όπου βρίσκονται και τα άλλα παιδιά. Επίσης,

- 3 παιδαγωγοί θεωρούν ότι είναι πολύ καλό η μητέρα να μάθει τις συνήθειες του παιδιού, άλλοι
- 3 παιδαγωγοί να υπάρχει περισσότερο προσωπικό, και τέλος
- 1 παιδαγωγός να έχει το παιδί κάποιο αντικείμενο (δώρο) από την μητέρα και ο Κοινωνικός Λειτουργός να βρίσκεται σε άλλο χώρο την ώρα την συνάντησης του παιδιού με την μητέρα.

«...Να αντιλαμβάνεται το αναπτυξιακό του στάδιο. Να χαίρεται για τα επιτεύγματα του παιδιού της. Θα ήθελα να είναι η αντίληψή της θετική για το παιδί. Παλιά πηγαίναμε πιο κοντά τους, γιατί είχαμε περισσότερη άνεση, γιατί είμασταν περισσότεροι παιδαγωγοί, βγαίναμε και έξω στην αυλή βόλτα.τα τελευταία χρόνια είναι πιο δύσκολο για τους συναδέλφους.....»(Παιδ. 4)

«...Ένα παιχνίδι βοηθάει τη μητέρα να έρθει το παιδί της κοντά της...., το παιχνίδι βοηθάει το παιδί να πάει στη μητέρα του...μέσω του παιχνιδιού.....»(Παιδ. 6)

4.2.11. Παράγοντες δυσκολίας σύνδεσης παιδιού και μητέρας.

Γράφημα 12. Παράγοντες που δυσκολεύουν τη σύνδεση της μητέρας με το παιδί.

Σύμφωνα με τους περισσότερους παιδαγωγούς (8 παιδαγωγοί) του δείγματος, ένας σημαντικός παράγοντας που δυσκολεύει τη σύνδεση της μητέρας με το παιδί είναι ο περιορισμένος χρόνος που βρίσκεται με το παιδί.

Άλλοι παράγοντες σύμφωνα με 7 παιδαγωγούς από το δείγμα, είναι ο δεσμός που αναπτύσσει ο παιδαγωγός με το παιδί με αποτέλεσμα η μητέρα να δυσαρεστείται ή να νοιώθει ότι απειλείται.

- 3 παιδαγωγοί θεωρούν πως η έλλειψη προσωπικού συμβάλει στη δυσκολία της σύνδεσης της μητέρας με το παιδί,
- 2 παιδαγωγοί θεωρούν σημαντικό την αδιαφορία της μητέρας για το παιδί και τη χρήση ουσιών από κάποιες μητέρες. Τέλος,

- 1 παιδαγωγός θεωρεί πως η παρουσία κάποιου επαγγελματία την ώρα της επίσκεψης της μητέρας στο παιδί, ίσως να εμποδίζει την μητέρα να εκφράσει τα συναισθήματα της και
- 1 παιδαγωγός θεωρεί ότι τα θεσμικά εμπόδια (μητέρα σε αυστηρή επιτήρηση) είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας δυσκολίας σύνδεσης παιδιού - μητέρας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι «...Δυσκολία έχει και η μαμά στο χώρο μας γιατί νοιώθει ότι την παρακολουθούν....Αν συνοδεύεται από επαγγελματία (κοινωνική λειτουργό, ψυχολόγο)...» (Παιδ.1)

Όλοι οι παιδαγωγοί προτείνουν όταν έρχεται η μητέρα για να δει το παιδί της. «Θα ήταν καλύτερα να υπήρχε ένας διαμορφωμένος χώρος. Επειδή όταν έρχεται για επίσκεψη βρίσκεται στον ίδιο χώρο που είναι και τα άλλα φιλοξενούμενα παιδιά, η μητέρα μπορεί εύκολα να αποσπαστεί από τα άλλα παιδιά. Και τα άλλα παιδιά να νοιώθουν άσχημα όταν δεν έρχεται η δική τους μαμά... Η έλλειψη προσωπικού δυσκολεύει όλη τη διαδικασία να βρίσκεται μόνη κάποια (παιδαγωγός) με τη μητέρα και το παιδί της».

4.2.12. Συνεργασία παιδαγωγών με άλλους επιστημονικούς κλάδους.

Γράφημα 13. Ειδικότητες που θα ήθελαν να συνεργαστούν οι παιδαγωγοί

Από τα αποτελέσματα του παραπάνω (Γραφ. 13), παρατηρείται ότι:

- 6 παιδαγωγοί του δείγματος θα ήθελαν να συνεργαστούν με ψυχολόγο,
- 5 παιδαγωγοί με Κοινωνικό Λειτουργό,
- 5 με άλλη συνάδελφο παιδαγωγό και
- 2 παιδαγωγοί με τον/την επιστημονικό διευθυντή.

Χαρακτηριστικά μία παιδαγωγός αναφέρει ότι αν η μητέρα είναι «...δυσκολεμένη και δεν μπορεί με τίποτα να προσεγγίσει το παιδί της... θα το πω στη Ψυχολόγο,

στην Προισταμένη μου, στην υπεύθυνη Κοινωνική Λειτουργό για να δούμε πως μπορούμε να βοηθήσουμε την ίδια σε αυτή τη σχέση για να μπει όπως πρέπει στο χώρο...».(Παιδ.11)

Αρκετοί παιδαγωγοί συμφωνούν, λέγοντας «...Όταν έχω δυσκολία κάπου, το αντιμετωπίζω μόνη μου. Μόνο όταν έρθει το απροχώρητο ζητάω βοήθεια...», «...Σίγουρα υπάρχουν και δύσκολες περιπτώσεις που δεν είναι (η μητέρα) σε θέση να συνεργαστεί και απειλείται το παιδί της... Σπάνια δυσκολεύτηκα μαζί της. Θα ήθελα να συνεργαστώ με τον Ψυχολόγο, τον Κοινωνικό Λειτουργό, τη συνάδελφο που είναι στη βάρδια μου και που θα μπορούσε ίσως, να συνεργαστεί καλύτερα μαζί της...» (Παιδ. 9,11).

«Λίγες φορές δυσκολεύτηκα με τη μητέρα αλλά ζήτησα την ενίσχυση του επιστημονικού διευθυντή (όταν η μητέρα ήθελε να κάνει χρήση)» (Παιδ. 4).

Κεφάλαιο 5. Συζήτηση αποτελεσμάτων.

Σε αυτή την εργασία σκοπός ήταν να καταγραφεί η εμπειρία και οι πρακτικές των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, οι οποίοι μέσα στα πλαίσια της κλειστής κρατικής παιδικής προστασίας, ανηλίκων παιδιών κάτω των 6 ετών, καλούνται την ώρα που έρχεται επίσκεψη η βιολογική μητέρα, να τη φέρουν σε επαφή με το βρέφος και το παιδί της.

Στην ατομική συνέντευξη, για την συλλογή δεδομένων για την επαγγελματική εμπειρία των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, δεν αποκλείστηκε καμία κατηγορία παιδαγωγών (ΔΕ Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ΤΕ Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ΤΕ Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με μεταπτυχιακό τίτλο). Αυτή η επιλογή, παρότι τυχαία ως σκέψη, δεν άφησε χωρίς ανταμοιβή, τον ερευνητή. Φάνηκε, ότι όλοι οι συνεργάτες-παιδαγωγοί, είχαν την ίδια ένταση ευαισθησίας για το παρόν θέμα της εργασίας. Και κυρίως, ίδιας σημασίας κοινωνική ευαισθησία για την παρεχόμενη φροντίδα, προς τα προστατευόμενα ανήλικα παιδιά. Επιβεβαιώνεται αυτή η διαπίστωση, και από έρευνα που διεξήχθη σε ορφανοτροφείο στην Αγία Πετρούπολη, που έδειξε ότι ακόμα και ένα μέτριο εκπαιδευμένο προσωπικό φροντίδας, μπορεί να έχει κοινωνικά ευαίσθητες συμπεριφορές στη φροντίδα που παρέχει (Groark, Muhamendrahimov, Palmov, Nikiforova, & McCall, 2005).

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, οι παιδαγωγοί αναφέρουν πως γνωρίζουν ότι οι μητέρες των παιδιών αντιμετωπίζουν δυσκολίες, αλλά έχουν βρει τρόπους και καταφέρνουν να τις αντιμετωπίσουν. Στόχος είναι, να μην προκύπτουν δυσάρεστες καταστάσεις στο χώρο φιλοξενίας του παιδιού της, αλλά και των άλλων παιδιών. Προσπαθούν, ώστε κανένα παιδί να μη ξαναβιώσει μία αρνητική συναισθηματική κατάσταση. Συμπερασματικά, σκοπός είναι να γίνουν όσο καλύτεροι φροντιστές των παιδιών που έχουν βιώσει κάποια αρνητική εμπειρία πριν φιλοξενηθούν σε κρατικό φορέα παιδικής προστασίας. Πιστεύουν ότι, τόσο η δική τους σχέση από την καθημερινή επαφή με το παιδί, αλλά και μία καλή έστω και τυπικά, σχέση με τη μητέρα τους θα τα βοηθήσει στο μέλλον. Επίσης, πιστεύουν ότι ένα ασφαλές περιβάλλον, όπως αυτό που ζουν τα βρέφη προσωρινά, θα μπορούσε να μειώσει την ένταση των παλαιών αρνητικών εμπειριών των παιδιών. Όλα τα παραπάνω, επιβεβαιώνονται από έρευνες σε επίμυες (αρουραίους), όπου δείχνουν πόσο μπορεί ένα άτομο να επηρεαστεί από την κακοποίηση. Μωρά, που γεννήθηκαν και είχαν μία μη φροντιστική μητέρα, αλλά μεγάλωσαν με μία πολύ φροντιστική μητέρα, ως ενήλικες αντιμετώπιζαν ένα στρεσογόνο γεγονός με λιγότερη ένταση [(έρευνα

του M. Meaney, όπως αναφέρεται στο (Schacter, Gilbert, Nock, & Wegner, 2018, σ. 132)]. Αυτά τα μωρά, από έρευνα σε τυφλοπόντικες, έδειξε επίσης, ότι αποκτούν τη συμπεριφορά της φροντιστικής μητέρας και όχι της βιολογικής μητέρας που τα έχει απορρίψει. Η έρευνα βασίζεται στις ορμόνες οξυτοκίνη, ωκυτοκίνη και βασοπρεσίνη (ορμόνες μητρότητας και θηλασμού), που η έλλειψή τους σχετίζεται με το άγχος και γενικότερα, με αρνητικές συμπεριφορές, (Francis, Young, Meaney, & Insel, 2002).

Οι συνεργάτες-παιδαγωγοί της παρούσας εργασίας, διαπιστώνουν από την εμπειρία τους ότι, μία κατηγορία μητέρων που φέρεται να είναι πιο απρόβλεπτη και να αντιμετωπίζει δυσκολίες στην επαφή με το παιδί της, όσο και με τους παιδαγωγούς, είναι οι μητέρες χρήστριες. Είναι εκείνες που μπορούν πιο εύκολα να χάσουν τον έλεγχο των πράξεων και των συναισθημάτων τους. Η βιωμένη εμπειρία των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, για τις δυσκολίες που γενικότερα αντιμετωπίζει στη σχέση με το παιδί της η μητέρα χρήστρια, καταγράφεται και από έρευνα της Χατζηδημητρίου (2012). Εκεί, αναφέρεται εκτός από τη μητέρα χρήστρια, και η μητέρα με νοητική υστέρηση και μητέρα με ψύχωση. Αυτές οι δύο τελευταίες κατηγορίες δεν αναφέρονται με σαφήνεια από τους παιδαγωγούς, γιατί μπορεί να συνυπάρχουν με τη χρήση. Με βάση αυτή τη γνώση, οι παιδαγωγοί, παρατηρούν τη συμπεριφορά της μητέρας και την ψυχολογική της κατάσταση, ώστε να μπορέσουν να την εμπιστευτούν οι ίδιοι και μετά να συνεργαστούν μαζί της και να φέρουν πιο κοντά το παιδί της. (Χατζηδημητρίου, 2012).

Συμπληρωματικά, με τα ανωτέρω ευρήματα, το άρθρο των Arkinson et al., έρχεται και επιβεβαιώνει, ότι μόνο η καλή νοητική μητρική κατάσταση και ευαισθησία θα μπορέσει να φέρει τη μητέρα κοντά στο παιδί της. Η ίδια έρευνα, αναφέρεται επίσης, και στην επίδραση της ωκυτοκίνης η οποία παίζει ρόλο στη φροντίδα της μητέρας (Arkinson, και συν., 2005) Στην ευαισθησία και σε στοχευμένες πρώιμες παρεμβάσεις στη χρήστρια μητέρα, κάνει αναφορά και η έρευνα των Bakermans-Kranenburg et al., ώστε να επιτευχθεί μία ποιοτική σχέση βρέφους και μητέρας (Bakermans-Kranenburg, van IJzendoorn, & Juffer, 2003). Εδώ οι παιδαγωγοί δεν αναφέρονται σε παρεμβάσεις, αλλά στην παρατήρησή της, στην βοήθεια που τις παρέχουν αποκτώντας δεξιότητες για τη φροντίδα του βρέφους τους.

Βάση βιωμένων περιστατικών ή περιστατικών από διηγήσεις παλαιότερων συναδέλφων παιδαγωγών, οι παιδαγωγοί-συνεργάτες αναφέρονται στο ότι γνωρί-

ζουν ή φοβούνται τις αντιδράσεις των μητέρων που οφείλονται στη τωρινή τους κατάσταση (Λαζαράτου, 2007, σσ. 80-87). Ας ληφθεί υπόψη ότι σε έρευνα της Χατζηδημητρίου (2012), επιβεβαιώνεται ο φόβος των παιδαγωγών. Αναφέρεται στους σημαντικούς λόγους που παιδιά διαμένουν προσωρινά στο Δημοτικό Βρεφοκομείο Θεσσαλονίκης, εγκαταλήφθηκαν το 26,2% από αίτημα της μητέρας, το 25,2% από εισαγγελική παρέμβαση, το 19,6% μετά από αίτημα ενός νοσοκομείου και 19,6% αίτημα από κοινωνική υπηρεσία. (Χατζηδημητρίου, 2012). Σε έρευνα των Schuler, φαίνεται και επιβεβαιώνεται, ότι η χρήση ουσιών συνδέεται με χαμηλή ανταπόκριση της χρήστριας μητέρας, στις ανάγκες του βρέφους της. Τονίζεται ότι, όταν η ίδια βοηθήθηκε στο χώρο της, ήταν αποτελεσματικότερη (Schuler, Black, & Kettinger, 2000). Επίσης, επιβεβαιώνεται από τη Λαζαράτου (2007), ότι οι χρήστριες επίσης, με τη συμπεριφορά τους, είναι εκείνες που κακοποιούν τα παιδιά τους πιο συχνά, και αυτά τα παιδιά, βρίσκονται σε άμεσο κίνδυνο από τη συμπεριφορά της μητέρας τους (Λαζαράτου, 2007, σσ. 80-87). Από αυτή τη κοινωνική ομάδα μητέρων, και όχι μόνο, δεν μπορούν οι παιδαγωγοί να προβλέψουν τις συναισθηματικές τους εντάσεις.

Η ακαταλληλότητα του χώρου, που αναφέρεται από την πλειοψηφία των παιδαγωγών, εστιάζεται κυρίως στο σημείο όπου αποσπάται η προσοχή της μητέρας τόσο από τα άλλα παιδιά, όσο και από την ίδια που δεν έχει καταφέρει να ασχοληθεί αποκλειστικά με το παιδί της. Η προσέγγιση της μητέρας από τα άλλα παιδιά, αποδίδεται από τους παιδαγωγούς κυρίως στη ζήλια των άλλων παιδιών που δεν έχουν εκείνη τη στιγμή τη δική τους μητέρα. Σε αντίθεση με εκτεταμένες έρευνες στη συνθήκη του «ξένου», των Βορριά και Παπαληγούρα (1999), που έδειξαν ότι η κοινωνικότητα των παιδιών σε ιδρύματα προς τα ξένα πρόσωπα, συνδέεται με τη μη δημιουργία δεσμού [αναφέρεται στο: (Ανδρέογλου, 2018)] ή στον ανασφαλή δεσμό που έχουν δημιουργήσει, λόγω μη συναισθηματικής κάλυψης (Vorgia, και συν., 2003) Στοιχεία, που οι συνεργάτες μας δεν αποκλείουν ότι, πράγματι κατά βάθος να συμβαίνει κάτι τέτοιο στα παιδιά.

Ένα εύρημα της εργασίας που αφορά όλες τις μητέρες που τους επιτρέπεται η επίσκεψη στο βρέφος της, είναι ότι ενδιαφέρονται σε πρώτο ή έστω και δεύτερο χρόνο, για την ανάπτυξη του παιδιού τους και τις συνήθειές του. Αυτές οι παράμετροι, βοηθάνε την ίδια να αναγνωρίζει το παιδί της και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού. Απώτερος σκοπός να προσελκύσουν και να πάει κοντά τους το παιδί τους.

Αξιοσημείωτο επίσης, εύρημα της παρούσας εργασίας, είναι ότι παρότι οι μητέρες κατά κύριο λόγο ενδιαφέρονται για το αν τρώει καλά το παιδί τους, αν περπατάει, κλπ, οι παιδαγωγοί από τη πλευρά τους πιστεύουν ότι η προσέλκυση του παιδιού από τη μητέρα του, επιτυγχάνεται σε πρώτη φάση με ένα παιχνίδι. Δηλαδή, η μητέρα να δώσει ένα παιχνίδι στο παιδί ως δώρο, ώστε εκείνο να πάει στην αγκαλιά της ευκολότερα. Οι παιδαγωγοί από την εμπειρία τους, προσπαθούν να ενισχύσουν επίσης, τις μητέρες ώστε να αποκτήσουν δεξιότητες όπως να το κάνουν μπάνιο, να το ταΐσουν, να το αλλάξουν. Ανεξάρτητα από την τελική απόφαση τοποθέτησης του παιδιού - που είναι θέμα όλων των επαγγελματιών του χώρου - οι παιδαγωγοί για όσο διάστημα γίνεται από το φορέα επιτρεπτή η επίσκεψη της μητέρας, προσπαθούν να επικοινωνήσουν τα δύο μέρη.

Τα ανωτέρω ευρήματα, αναφέρονται και σε έρευνα της Triulzi, όπου χρησιμοποιείται η μέθοδος Pikler και η RIE (τεχνικές ενίσχυσης προσκόλησης-δεσμού). Αναφέρεται σε επαγγελματίες που προσπαθούν να φέρουν σε επαφή βρέφος-μητέρα, σε όλο το αναπτυξιακό φάσμα, τα οποία μέρη βιώνουν μία δυσκολία. Με τις μεθόδους αυτές δίνεται η ελευθερία στα παιδιά να διαμαρτυρηθούν ακόμα και με θυμό, χωρίς να αντιμετωπίζονται ως αντικείμενα. Διαπιστώνεται ότι η μητέρα με τη πάροδο του χρόνου, μπορεί να συντονιστεί με το βρέφος της, με τη βοήθεια του επαγγελματία φροντιστή – διαμεσολαβητή, που διαμορφώνει το είδος της συνεργασίας και αποκτά την εμπιστοσύνη του βρέφους και της μητέρας. Σκοπός είναι να γίνει η μητέρα ένας καλός παρατηρητής των αναγκών του βρέφους της και η σχέση να βασίζεται στην αλληλεπίδραση των δύο μερών με σκοπό να εξασφαλίζεται η ασφάλεια του παιδιού. Ή καλύτερα να δομηθεί μία ασφαλής σχέση (Triulzi, 2008, σσ. 6, 26, 56, 59).

Μία σημαντική θεματική που προέκυψε από την παρούσα ποιοτική έρευνα, ήταν και οι διαμορφωμένες προτάσεις των παιδαγωγών για το θέμα των καλών πρακτικών που βοηθάνε το βρέφος, τη μητέρα αλλά και τους ίδιους. Προτείνουν:

- τη διαμόρφωση ενός άλλου χώρου επαφής των δύο μερών, ώστε ο χρόνος της επίσκεψης να είναι δημιουργικός και εποικοδομητικός για τη σχέση βρέφους και μητέρας.
- Απαραίτητη προϋπόθεση για αυτή τη παράμετρο, είναι να μπορεί η μητέρα να αναγνωρίζει αλλά και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού για να αισθάνεται εκείνο ασφάλεια και εμπιστοσύνη.

- Για να επιτευχθεί η παραπάνω συνθήκη, απαιτείται η ύπαρξη περισσότερων παιδαγωγών στο χώρο αλλά και άλλων επαγγελματιών, ώστε να βοηθήσουν τη μητέρα, αλλά κυρίως να εξασφαλιστεί η ασφάλεια του παιδιού της.

Κεφάλαιο 6. Προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση.

Μετά τη λήξη των συνεντεύξεων με τους παιδαγωγούς, οι ίδιοι φάνηκε να αισθάνονται ότι η δική τους προσωπική εμπειρία θα δώσει νόημα στην επιστημονική κοινότητα. Η επιθυμία τους να μοιραστούν τα βιώματά τους για το συγκεκριμένο θέμα, ήταν μία επιβεβαίωση της σημαντικότητας του ρόλου τους ως κύρια πρόσωπα φροντίδας και αναφοράς του παιδιού μέσα στο χώρο-φορέα προστασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη, τα αποτελέσματα των δεδομένων που συλλέχθηκαν, θα μπορούσε η παρούσα έρευνα να βοηθήσει τους μελλοντικούς παιδαγωγούς να έχουν μια πιο σαφή εικόνα του ρόλου τους σε χώρους παιδικής προστασίας. Ένα ρόλο που σχετίζεται με ένα σημαντικό πρόσωπο της ζωής των παιδιών, αυτό της μητέρας του.

Η διαμορφωμένη βιωματική άποψη των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, θα μπορούσε να συνδυαστεί με τις απόψεις των ψυχολόγων, των κοινωνικών λειτουργών, των επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Να βοηθήσει και να σχηματιστεί μία σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα του μικρού παιδιού και των συναισθημάτων του, όπως αυτά εκφράζονται πριν ακόμα αποκτήσει την ικανότητα της γλωσσικής επικοινωνίας.

Τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που παρουσιάστηκαν, σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να γενικευτούν στο γενικότερο πληθυσμό των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας που εργάζονται σε κρατικούς φορείς παιδικής προστασίας. Εδώ, έγινε μία εισαγωγή, μία πρώτη μικρή προσπάθεια προσέγγισης, αυτής της πτυχής των βιωμάτων των παιδαγωγών.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Arkinson, L., Raval, V., Benoit, D., Poulton, L., Gleason, K., Goldberg, S., . . . Leung, E. (2005). On the relation between maternal state of mind and sensitivity in the prediction of infant attachment security. *Development Psychology*, 41, σσ. 42-53. Ανάκτηση από <file:///C:/Users/pz/Downloads/Atkinsonetal.pdf>
- Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., & Juffer, F. (2003). Less is more: Meta-analyses of sensitivity and attachment interventions in early childhood. *Psychological Bulletin*, σσ. 195-215. Ανάκτηση από <https://pdfs.semanticscholar.org/467e/34a74b1e24a20278eae68911194d7b77cc43.pdf>
- Be Strong.org.gr. (2014, 3 18). Ανάκτηση από https://www.bestrong.org.gr/el/living_with_cancer/psychoemotional/specialist_mental_health/socialworker/
- Cole, M., & Cole, S. R. (2002). *Η ανάπτυξη των παιδιών* (Τόμ. Α΄). (Μ. Σόλμαν, Μεταφρ.) Αθήνα: τυπωθήτω.
- Dunn, J. (1999). *Οι στενές προσωπικές σχέσεις των μικρών παιδιών*. (Χ. Παπαηλίου, Μεταφρ.) Αθήνα: τυπωθήτω.
- Eurydice. (2018, 12 31). Ανάκτηση από https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/initial-education-teachers-working-early-childhood-and-school-education-32_el
- Francis, D. D., Young, L. J., Meaney, M. J., & Insel, T. R. (2002, 5 7). Naturally Occurring Differences in Maternal Care are Associated with the Expression of Oxytocin and Vasopressin (V1a) Receptors: Gender Differences. *Journal of Neuroendocrinology*, 14(5). <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.0007-1331.2002.00776.x>
- Groark, C., Muhamendrahimov, R. J., Palmov, O. I., Nikiforova, N. V., & McCall, R. B. (2005). Improvements in early care in Russian orphanages and their relationship to observed behaviors. *Infant Ment Health*, 26, 96-109. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/imhj.20041>

- Guanglun, M. M., Yang, H., & Yan, W. (2017, October). Building resilience of students with disabilities in China: The role of inclusive education teachers. *Teacher and Teaching Education*, σσ. 125-134. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0742051X17300483>
- Hobson, P. (2006). *Το λίκνο της σκέψης*. (Ο. Μαράτου, Επιμ., & Σ. Μαρία, Μεταφρ.) Αθήνα: Παπαζήση.
- Holmes, J. (2009). *Ο John Bowlby και η θεωρία του δεσμού*. (Γ. Αθανασίου, & Αθανασίου, Θανάσης, Μεταφρ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
<https://www.synigoros.gr/resources/575568.pdf>
<https://www.synigoros.gr/resources/575568.pdf>, n.d.
- Huther, G. (2007). *Βιολογία του θυμού. Από το στρες γεννιούνται συναισθήματα*. Αθήνα: Πολύτροπον.
- Mertens, D. (2009). *Έρευνα και αξιολόγηση στην εκπαίδευση και την ψυχολογία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Morrissey, J. (2018, August 2). *The New York Times*. Ανάκτηση από How to Write a Good College Application Essay:
<https://www.nytimes.com/2018/08/02/education/learning/writing-college-application-essay.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Feducation&action=click&contentCollection=education®ion=rank&module=package&version=highlights&contentPlacement=2&pgtype=s>
- Rollo, M. (2010). *Το νόημα του άγχους* (β' εκδ.). (Γ. Βασιλάκος, Μεταφρ.) ύψιλον.
- Schacter, D. L., Gilbert, D. T., Nock, M. K., & Wegner, D. M. (2018). *Ψυχολογία* (Τόμ. 2η ελληνική έκδοση). Αθήνα: Utopia.
- Schuler, M., Black, M. M., & Kettinger, L. (2000). Mother-infant interaction: Effects of a home intervention and ongoing maternal drug use. *Journal of clinical child psychology*, 424-431. Ανάκτηση 8 2019, από http://dx.doi.org/10.1207/S15374424JCCP2903_13
- Social policy.gr. (2016, 5 13). Ανάκτηση από <http://socialpolicy.gr/2016/05/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE>

http://www.teiath.gr/seyp/early_childhood_education/articles.php?id=6193&lang=el&rid=cat&omid=

ΤΕΙ Αθήνας. (2009, 6 3). Ανάκτηση από

http://www.teiath.gr/seyp/early_childhood_education/articles.php?id=6193&lang=el&rid=cat&omid=

Triulzi, M. (2008). Do the Pikler and RIE methodw promote infant-parent attachment? Northampton, Massachusetts. Ανάκτηση 8 2019, από

<https://pdfs.semanticscholar.org/f75a/e335060148bc57e3ebaf5bc5cd18108e190e.pdf>

Vorria, P., Papaligoura, Z., Dunn, J., Ljezendoorn, M., Steele, H., Kontopoulou, & Sarafidou, Y. (2003). Early experiences and attachment relationships of Greek infants raised in residential group care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 1208-1220.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1469-7610.00202>

Ανδρέογλου, Χ. (2018). Ανάκτηση 7 2019, από

<http://ikee.lib.auth.gr/record/299268/files/GRI-2018-22367.pdf>

Βαρβόγλη, Λ. (2006). *Η νευροψυχολογία του στρες στην καθημερινή ζωή* (2η εκδ.). Αθήνα: Καστανιώτη.

Βικιλεξικό. (2016, 12 26). Ανάκτηση από

<https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%BB%CE%B1%CE%B2%CF%8E>

Βικιλεξικό. (2019, 3 14). Ανάκτηση από

<https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82>

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ. (2019, 5). Ανάκτηση από

[el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%BF%CF%85%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A6%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%82,](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%BF%CF%85%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A6%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%82)

- Γαλάνης, Π. (2018). Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. Θεματική ανάλυση. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, σσ. 416-421.
<https://www.mednet.gr/archives/2018-3/pdf/416.pdf>
- Γιαννοπούλου, Ι. (2012). Νευροβιολογικές εγγραφές του ψυχικού τραύματος κατά τη διάρκεια της πρώιμης παιδικής ηλικίας. *Ψυχιατρική*, σσ. 27-38.
<http://www.psychiatriki-journal.gr/documents/psychiatry/23.2-GR-2012-SUP-27.pdf>
- Γρηγοριάδου, Ε., & Τέλλιου, Α. (2016). (Αντιγόνη, Επιμελήτης) Ανάκτηση από https://gr.boell.org/sites/default/files/odigos_sholikis_diamesolavisis_omilikon.pdf
- Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, Λ. (2001). *Τα 6 πρώτα χρόνια της ζωής*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Δήμος Αθηναίων. (2015, 6 30). Ανάκτηση από <https://www.dbda.gr/index.php/dba/istoria>
- Δημοτικό ίδρυμα Βρεφοκομείο Θεσσαλονίκης "Ο Άγιος Στυλιανός". (2019). Ανάκτηση από <https://www.agios-stylianos.gr/about-us/perigrammata-theseon-ergasias>
- Διαμεσολάβηση, λύση πολιτισμού. (n.d.). Ανάκτηση από <http://www.diamesolavisi.gov.gr/syxnes-erotiseis>
- Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος. (2019, 5). Ανάκτηση από <http://www.bc.teithe.gr/files/attachments/768/%CE%95%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CC%81%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7%CE%A4%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%B9%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%A6%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CF%89%CC%81%CE%BD.pdf>
- Ελλάδος, Π. (n.d.). Ανάκτηση από <http://www.pasyvn.gr/el/thematikes-enotites/foitites/tmima-prosxolikis-agogis-atei-athinas/179-epaggelmatika-dikaiwmata-tei-athinas.html>
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία έρευνας. Ανάκτηση Μάιος 4, 2019, από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>

- ΙΥΠ. (2002). *Τα δικαιώματα του παιδιού στην Υγεία*. (Σ. Νάκου, & Σ. Τσίτουρα, Μεταφρ.) Αθήνα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2017). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και επιστημολογία των κοινωνικών επιστημών*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.
- Καφέτσιος, Κ. (2005). *Δεσμός συναίσθημα και διαπροσωπικές σχέσεις*. Αθήνα: τυπωθήτω.
- ΚΕ.ΔΙ.Π. (2014). Ανάκτηση από <http://kedip.gr/%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82/>
- Κεδράκα, Κ. (n.d.). *Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης*. Ανάκτηση από <https://docplayer.gr/30523970-Kedraka-k-2008-methodologia-lipsis-synenteyxis-sto-katerina-kedraka-kathigitria-symvoylos-sti-th-e.html>
- Κείμενο αρχών για την παιδική προστασία στην Ελλάδα. (n.d.). Ανάκτηση 6 21, 2019, από <http://socialpolicy.gr/2016/05/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF-%CE%B1%CF%81%CF%87%CF%8E%CE%BD-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83.html>
- Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Αττικής. (2019, 5). Ανάκτηση από http://www.kkppa.gr/?page_id=25, n.d.
- Κιτσάρας, Γ. (2001). *Προσχολική Παιδαγωγική* (β' εκδ.). Αθήνα.
- Κούγκας, Σ. (2013). *Η ιστορική εξέλιξη και το νομικό πλαίσιο της κοινωνικής προστασίας της παιδικής ηλικίας*. Πειραιάς. <http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/6331/Kougkas.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

- Κυπριανός, Π. (2007). *Παιδί, οικογένεια, κοινωνίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Λαζαράτου, Ε. (2007, 6 8-10). Στο 5. Π. Παιδοψυχιατρικής (Επιμ.). Αθήνα.
Ανάκτηση 7 2019, από
<http://1kesy.ach.sch.gr/autosch/joomla15/images/PDF/Keimena.pdf>
- Ματσαγγούρας, Η. (2009). *Εισαγωγή στις επιστήμες της Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μιχαηλίδη-Παπαδάκη, Ε. (2014). *Από τους γονείς στους ερωτικούς συντρόφους*. Αθήνα: Πεδίο.
- Μπαμπλέκου, Ζ. (2007). *Η ανάπτυξη της μνήμης. Γνωστική διαδρομή στην παιδική ηλικία*. Αθήνα: τυπωθήτω- Γιώργος Δαρδανός.
- Ξωχέλλης, Π. (2010). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη.
- Ομάδα άμεσης παρέμβασης Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. (n.d.).
Ανάκτηση από
http://www.moec.gov.cy/dme/programmata/scholiki_paravatikotita/epimorfosi/programmata/ekpaidefsi_mathiton_sd/enimerosi_pros_mathites_gia_ti_sd.pdf
- ΠΑ.ΣΥ.Β.Ν. (2011). *Πανελλήνιος Σύνδεσμος Βρεφονηπιαγωγών*. Ανάκτηση 7 2019, από <http://www.pasyvn.gr/el/thematikes-enotites/foitites/tmima-prosxolikis-agogis-atei-athinas/179-epaggelmatika-dikaiwmata-tei-athinas.html>
- Πανάγος, Κ. (2011). Ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων στη συνδιαλαγή ανήλικου δράστη και θύματος. *Επιστημονική εταιρεία κοινωνικής πολιτικής, 4ο διεθνές επιστημονικό συνέδριο*. Αθήνα. Ανάκτηση από <http://eekp.gr/wp-content/uploads/2013/09/arxeio3.5.pdf>
- Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής. (2018). Ανάκτηση από <http://ecec.uniwa.gr/to-epaggelma-toy-paidagogoy-proscholikis-ilikias/>
- Πανοπούλου-Μαράτου, Ο., Στάγκου, Λ., Γεώργας, Δ., Λαμπίδη, Α., & Δοξιάδης, Σ. (1998). Σχήματα ιδρυματικής περίθαλψης για παιδιά στην Ελλάδα: Λειτουργία των ιδρυμάτων και επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών.

- Στο Ε. Ε. παιδιού, *Μεγαλώνοντας σε ίδρυμα...* (σσ. 59-78). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαθεοδωρόπουλος, Κ. (2015). *kallipos*. (Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά συγγράμματα και βοηθήματα) <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/3244>
- Παππά, Β. (2015). *Η λογική των συναισθημάτων*. Αθήνα: Οκτώ.
- Παρασκευόπουλος, Θ. (n.d.). *Συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών*. Αθήνα: Ατραπός.
- Πασιάς, Γ., Φλουρής, Γ., & Φωτεινός, Δ. (2018). *Παιδαγωγική και εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Πεχτελίδης, Γ. (2015). *Κοινωνιολογία της παιδικής ηλικίας*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.
- Ρίζες, Α. Κ. (2019, 7). Ανάκτηση από <https://docplayer.gr/8986037-Hartografisi-ton-idrymaton-kleistis-paidikis-prostasias-kai-prostasias-paidion-me-anapiries-stin-ellada-to-2014.html>
- Σακελλαρόπουλος, Θ. (2011). Οι μεγάλοι αναπροσανατολισμοί του Κράτους Πρόνοιας. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος, *Ζητήματα Κοινωνικής Πολιτικής* (σσ. 75-84). Αθήνα: Διόνικος.
- Σακελλαρόπουλος, Π. (2001). *Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής* (Τόμ. γ). Αθήνα: Παπαζήση.
- Σιδηροπούλου, Κ. (2015). *Βασικές αρχές λειτουργίας του νευρικού συστήματος*. <https://www.openbook.gr/vasikes-arxes-leitourgias-tou-nevriku-systimatos/>
- Σκουλικά, Α. (1999). Λειτουργικές ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές του βρέφους. Στο Γ. Τσιάντης, & Θ. Δραγώνα, *Μωρά και μητέρες. ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και υγεία στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής* (σσ. 355-385). Αθήνα: Καστανιώτη.
- Σκουλικά, Α. (1999). Συνεργασία εγκύων γυναικών και μητέρων βρεφών με τους επαγγελματίες πρωτοβάθμιας φροντίδας. Στο Γ. Τσιάντης, & Θ. Δραγώνα, *Μωρά και μητέρες. Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και υγεία στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής* (σσ. 129-144). Αθήνα: Καστανιώτη.

Σπυρίδου, Κ., & Καστελλάκης, Α. (2017). Η αθοφυσιολογία της διαταραχής μετα-τραυματικού στρες. *Ελεύθερα*, 175-222. Ανάκτηση από

<https://ejournals.lib.uoc.gr/index.php/eleftherna/article/view/90/64>

Τεγόπουλος, & Φυτράκης. (1993). Ελληνικό λεξικό. Ζ΄. Ελευθεροτυπία.

ΤΕΙ Αθήνας. (2017). Ανάκτηση από

<http://www.teiath.gr/userfiles/proshool/ODsp2016.pdf>

ΤΕΙ Ηπείρου. (2018, 9 23). Ανάκτηση από <https://www.mysep.gr/?p=13115>

Τσιούμαρη, Β. (2019, 6 25). Ανάκτηση από

<https://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1321/%CE%A4%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%B7%20%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Χατζηδημητρίου, Χ. (2012). Ψυχοπαθολογικοί και ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που οδηγούν στην εγκατάλειψη των παιδιών από τους γονείς τους.

Ανάκτηση από <http://ikee.lib.auth.gr/record/128926/files/Xatzidimitiou.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού (αποσπάσματα που αφορούν την έρευνα).

Σημεία που μπορούμε να ενσωματώσουμε σε αυτή την εργασία:

- άρθρο 8.1.... σεβασμός για διατήρηση του ονόματός του και των οικογενειακών σχέσεών του....
- άρθρο 8.2....τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν ναπαράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασίαστο παιδί.....((ΙΥΠ, 2002, σ. 76)
- άρθρο 9.1..... μέριμνα να μην αποχωρίζεται από τους γονείς... εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουνότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού....
- άρθρο 9.3.....να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δυο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού.... (ΙΥΠ, 2002, σ. 76)
- στο άρθρο 10.1., γίνεται λόγος για..... οικογενειακή επανένωση..... (ΙΥΠ, 2002, σ. 77)
- στο άρθρο 18.1 ...το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τη βασική μέριμνα του Κράτους Μέλους.
- στο άρθρο 18.2..... να μεριμνούν για την ευημερία του παιδιού.....
- στο άρθρο 19.1....να προστατεύουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής,...., παραμέλησης... (ΙΥΠ, 2002, σ. 79)
- στο άρθρο 20.1 ...παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό, δικαιούται ειδική προστασία εκ μέρους του κράτους.....
- στο άρθρο 20.3. ...τοποθέτηση σε ένα κατάλληλο για τη κατάσταση ίδρυμα για παιδιά.... (ΙΥΠ, 2002, σ. 80)
- στο άρθρο 33 Τα συμβαλλόμενα κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα...για να προστατεύονται τα παιδιά από την παραμέληση, χρήση ουσιών... (ΙΥΠ, 2002, σ. 85)
- άρθρο 37γ .. το παιδί έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του.....με επισκέψεις , εκτός εξαιρετικών περιστάσεων.... (ΙΥΠ, 2002, σ. 86)

B. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

B.1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

(Κλειστού τύπου-δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος)

1. **Ηλικία :** 25-35.....
 36-45.....
 46-55.....

2. **Μορφωτικό επίπεδο** ΔΕ Β.Βρεφοκόμων.....
 ΤΕΙ Βρεφ/μιας.....
 ΤΕΙ ->>- με Μεταπτυχιακό.....

3. **Χρόνια υπηρεσίας στον φορέα :** 10-15.....
 16-20.....
 21-25.....
 26-30.....
 31-35.....

4. **Μετακινήσεις που χρειάστηκε να κάνετε στα τμήματα:**

0, 1, 2, 3, 4, 5.....περισσότερες.....

5. **Με πόσα παιδιά δημιουργήσατε δεσμό μέχρι σήμερα;(όσα θυμάστε)**

6....., 7....., 8.....,10+.....

B.2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Για την ατομική συνέντευξη, χρησιμοποιήθηκαν κάποιες διευκολυντικές ερωτήσεις, που τις περισσότερες φορές δεν απαιτήθηκε να χρησιμοποιηθούν.

- 1 Τι παρατηρείς ως πρώτη εικόνα στη μητέρα;
- 2 Ποιες είναι οι πιο συχνές ερωτήσεις που κάνει η μητέρα για το παιδί της;
- 3 Τι τρόπους έχεις βρει ως παιδαγωγός που σε βοηθάνε να προσεγγίσεις τη μητέρα;
- 4 Υπάρχουν φορές που δεν μπορείς να κατανοήσεις ή να δικαιολογήσεις τη συμπεριφορά της μητέρας;
- 5 Ποιοι παράγοντες είναι σημαντικοί για τη σύνδεση της μητέρας με το παιδί της κατά τη γνώμη σου;
- 6 Ο χώρος βοηθάει στη σύνδεση της μητέρας με το παιδί της;
- 7 Εάν όχι γιατί;
- 8 Ποιοι παράγοντες δημιουργούν εμπιστοσύνη του παιδαγωγού προς τη μητέρα;
- 9 Ποιους τρόπους έχεις βρει ως Παιδαγωγός για να αντιμετωπίσεις τη μητέρα;
- 10 Ποιες δυσκολίες έχεις σε σχέση με τη μητέρα;
- 11 Τι προτείνεις να γίνει για την καλύτερη σύνδεση μητέρας - παιδιού;
- 12 Ποιοι παράγοντες δυσκολεύουν τη σύνδεση της μητέρας με το παιδί της;
- 13 Με ποιες ειδικότητες στον επαγγελματικό σου χώρο θα ήθελες να συνεργαστείς για τη διευκόλυνση της διαδικασίας της σύνδεσης;